

Najstaršie fotografie v Archíve PÚ SR z rokov 1919 – 1939

V tomto roku si pamiatkarská obec pripomína deväťdesiat rokov od založenia prvej vrcholnej pamiatkovej inštitúcie na Slovensku – Vládneho komisariátu na ochranu pamiatok na Slovensku. Po rozpade Rakúsko-Uhorska a vzniku Československej republiky sa objavila nutnosť inštitucionálne vyriešiť pamiatkovú starostlivosť na novovzniknutom území Česko-Slovenska. Vládny komisariát na ochranu pamiatok na Slovensku bol ustanovený nariadením ministra s plnou mocou pre správu Slovenska dr. Vavra Šrobára. Vládne nariadenie bolo publikované v Úradných novinách, ročník I., číslo 32/1919 pod číslom 155/1919. V nariadení sa vymedzili kompetencie vládneho komisariátu, predmet ochrany a stanovili sa okruhy právomoci pri jeho spolurozhodovaní pri demoláciách, obnove budov, stavebných úpravách, novej výstavbe, urbanizme, stavbách tovární, mostov, železníc atď. Komisariát vykonával aj dozor nad vývozom a predajom huteľných pamiatok. Ďalej mal organizovať vedeckovýskumnú činnosť zameranú hlavne na vypracovanie súpisu pamiatok, fotodokumentáciu a iné zobrazovanie pamiatok. V § 4 nariadenia sa stanovuje vytvorenie fotografického ateliéru pre potreby komisariátu a iných úradov.¹ V roku 1922 bol Vládny komisariát na ochranu pamiatok na Slovensku premenovaný na Štátny referát na ochranu pamiatok na Slovensku. Zanikol vznikom Slovenskej republiky v marci 1939.

Archívny fond vládneho komisariátu, neskôr štátneho referátu je uložený v Archíve Pamiatkového úradu SR. Spisový materiál tvorí 140 archívnych škatúl. Časť je usporiadaná podľa miestneho názvu a vecného hesla, časť tzv. Dodatky sú usporiadané chronologicko-numericke. Inventár ku spisovému materiálu bol vyhotovený v rokoch 1990 – 1992 odbornými pracovníkmi archívu PhDr. Karolom Hodasom a PhDr. Petrom Hyskom. V súčasnosti je sprístupnený na internetovej stránke Pamiatkového úradu SR www.pamiatky.sk. Zamerania, kresby, plány a iné grafické materiály, ktoré boli pôvodne súčasťou spisov, boli v 60. rokoch minulého storočia odčlenené od spisov a zaradené do Zbierky plánov a projektov, negatívy do Zbierky negatívov a diapozitívy do Zbierky diapozitívov. Celá grafická dokumentácia a diapozitívy z rokov 1919 – 1939 sú v súčasnosti zdigitalizované, dáta k nim spracované v programe Excel a sprístupnené odbornej a laickej verejnosti v Archíve PÚ SR. Viac sa o ochrane pamiatok v rokoch 1919 – 1939 čitateľ dozvie v monotematickom čísle odborného časopisu *Pamiatky a múzea* č. 4/2009.

Zbierka negatívov Archívu Pamiatkového úradu SR bola založená v Slovenskom ústave pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v oddelení dokumentácie v 60. rokoch minulého storočia. K jej založeniu viedla nutnosť spracovať veľké množstvo negatívov, získaných pri prácach na súpise pamiatok v 50. a 60. rokoch. V roku 1966 boli do zbierky zaradené aj negatívy spreď roka 1950 získané akvizíciou a delimitáciou z inštitúcií – právnych predchodcov vtedajšieho Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody, teda aj negatívy vládneho komisariátu a štátneho referátu. Neboli spracované všetky, až v tomto roku sa evidencia týchto negatívov ukončila. Negatívy sú sklenené vo formátoch: 9 x 5 cm, 9 x 8 cm, 9 x 12 cm, 9 x 14 cm, 10 x 15 cm, 13 x 18 cm a 18 x 24 cm. V tomto roku sa pozitívy tohto súboru negatívov (1919 – 1939) naskenovali a popisné dáta spracovali v programe Excel. Už iba krôčik vedie k sprístupneniu tohto inventára na internete. Zbierka negatívov v súčasnosti eviduje 226 033 jednotiek negatívov, z toho 7 322 jednotiek z obdobia rokov 1919 – 1939. V zbierke sa nachádzajú aj negatívy, ktoré sa získali akvizíciou z Vydavateľstva ORBIS a ich datovanie bolo vymedzené rozsahom vzniku „po roku 1920“. Autorstvo je určené len menom vydavateľstva. V spisovej agende právnych predchodcov Pamiatkového úradu SR sme nenašli

Kostolísťe, Božia mlka, 1926, Archív PÚ SR inv. č. 194174

¹ Úradné noviny 31. októbra 1919, číslo 32 – 33.

Archív

Informátor Archívu Pamiatkového úradu SR

žiadnu zmienku o tom, akým spôsobom a kedy sa do archívu dostali. Domnievame sa, že to bolo pred rokom 1950. Je ich 2 317 jednotiek.

Vo vládnom komisariáte a neskôr v štátnom referáte nevenovali veľkú pozornosť evidencii negatívov. Ministerstvo školstva a národnej osvetu (MŠANO), účtovné oddelenie, vykonalo 18. – 20. októbra 1928 kontrolu v štátnom referáte. V hodnotiacej správe sa okrem iného konštatuje, že *vyúčtovanie sa predkladá síce načas, ale je neúplné. Inventár nábytku je nedostatočný, inventár knižnice chyba úplne, inventár pamiatok je*

*neúplný. Cenný inventár fotografický je v neporiadku, neoznačený a pomiešaný so súkromným majetkom.*² V správe sa navrhuje termín opatrení na spracovanie odborného inventára negatívov, diapozitívov a plánov do konca decembra 1929. V tých istých dňoch aj Najvyšší účtovný kontrolný úrad ČSR (NÚKÚ) navštívil štátny referát. Z protokolu NÚKÚ sa dozvedáme, že nebola stanovená jednotná metodika vedenia účtovníctva, katalógov a inventárov. NÚKÚ očakáva, že MŠANO v najbližšom období odstráni nedostatky. Ministerstvu odporúča, aby v katalógoch a inventároch uvádzali aj cenu predmetov a dátum, kedy boli do inventára zaradené. Ďalej, aby sa inventáre viedli priebežne, aby sa viedol riadny záznam o predmetoch, ktoré boli prevzaté a ulože-

Bratislava, strhnutie pomníka Márie Terézie, 1921, inv. č. 15999

né pre múzejné účely. V dvanástej stati sa konštatuje, že fotografické snímky pre archív štátneho referátu vykonáva od roku 1923 fotograf Jaroslav Kott na základe dohody z 15. októbra 1923. NÚKÚ odporúča vypracovať novú dohodu pre fotografa. Dohoda by mala obsahovať podrobný popis evidencie objednávok na fotografovanie, vedenie účtov, pretože *iba táto evidencia dáva predpoklad pre spoľahlivé údaje do katalógu negatívov*. Ďalej je nutné, aby na účtoch bol vyznačený dátum zaradenia snímky do katalógu archívu. V dohode by mala byť stanovená aj cena snímky, ktorá sa urobila mimo Bratislavy. V takom prípade prináleží 100% prirážka k najnižšie stanovenému limitu snímky – 80 Kč.³ MŠANO reagujúc na protokol

z kontroly okrem iného odpovedá NÚKÚ: *Fotografie starých pamiatok môže vykonávať úrad iba v prípade, že má medzi sebou takého zamestnanca, ktorý vie a je ochotný túto prácu vykonávať a má k tomu potrebné pomôcky. Ak tieto podmienky úrad nespĺňa, musí úrad objednať výrobu fotografií mimo úrad*. Zároveň oznamuje, že dohoda z roku

Častá, Kostol sv. Imricha pred prestavbou, 1934, inv. č. 78789

² Národný archív ČR (NA), fond Ministerstvo školstva (f. MŠ), šk. č. 489. Záznam z kontroly účtovníctva. Spis prezídia MŠANO č. 5893/1928, 29. 10. 1928.

³ NA, f. MŠ, šk. č. 489. Protokol NÚKÚ o kontrole. Spis prezídia MŠANO č. 3009/29, 16. 5. 1929.

1923 nebola predložená a s pokynmi, ktoré NÚKÚ v protokole navrhuje, bol štátny referát oboznámený.⁴ Začiatkom roka 1930 MŠANO zasiela list NÚKÚ s informáciou, že nová zmluva s fotografom nebola obnovená a štátny referát si zabezpečuje fotodokumentáciu pamiatok vo vlastnej réžii.⁵ J. Tuháček, zriadenec

sa vyvinula potreba organizačne zjednotiť jednotlivých fotografov. V roku 1922 vzniká v Košiciach prvý amatérsky klub fotografov, ďalší vznikol v roku 1924 v Ružomberku. Ich členovia sa v nasledujúcich rokoch podieľali aj na fotografovaní kultúrnych pamiatok, napr. F. Hodoš z Ružomberka.

Banská Štiavnica, Piargská mestská brána, 1933, inv. č. 21054

štátneho referátu, sa počas 16 rokov praxe osvedčil ako fotograf pamiatok.

Po upozornení a návrhu opatrení boli pravdepodobne negatívy, ktoré štátny referát vlastnil, spracované. Svedčia o tom čísla, ktorými sú negatívy označené. Na niektorých negatívoch je napísaná i obec, v ktorej sa zdokumentovaná pamiatka nachádzala. Predpokladáme, že bol vypracovaný aj písomný inventár negatívov, ktorý poslúžil ako podklad pre ich nové zaevidovanie do zbierky v roku 1966. Nedostatky, na ktoré upozornil NÚKÚ, sa odzrkadlili na založení tohto prvého – pôvodného inventára, ktorý sa nezachoval. Ešte i dnes sa ťažko identifikujú niektoré negatívy, v evidencii sa nachádzajú prázdne miesta v rubrike obec, autor a rok vzniku. V mnohých prípadoch je autorstvo určené ako „Archív 1. ČSR“ a rok vzniku „po roku 1920“.

V rokoch po založení prvej ČSR nebolo veľkou samozrejmosťou vedieť fotografovať a vlastniť fotografickú techniku. Iba v ojedinelých prípadoch zamestnanci úradov, reštaurátori pôsobiaci pri reštaurovaní pamiatok mali vhodné fotografické prístroje. Postupom času sa začali objavovať amatéri – nadšenci fotografie. Amatérska fotografia si začala hľadať svoju cestu popri ateliérovej tvorbe už v roku 1898, keď sa v Košiciach uskutočnila výstava amatérskej fotografie a ďalšie v roku 1909 a 1910. Tieto výstavy vznikali živelne bez organizačného zázemia nejakého fotoklubu. Tu niekde

Hoci štátny referát mal zmluvného fotografa do roku 1929 (J. Kott) a šikovného zriadenca J. Tuháčka, fotografovanie a kreslenie kultúrnych pamiatok si zabezpečoval aj u externistov. V rokoch 1919 – 1923 boli udelené finančné podpory na fotografovanie pri cestách po Slovensku týmto osobnostiam: prof. J. Vydrovi na fotografovanie drevených kostolov v Šariši, maliarom J. Alexymu, O. Jarošovi a B. Krsovi na kresby slovenských hradov a drevenej architektúry, inžinierovi Štefanovi za fotografovanie pamiatok na južnom Slovensku, nadšencovi Vančurovi za fotografovanie prírodných scenérií. V roku 1921 bol vypísaný *fotografický súbeh na fotografovanie slovenskej krajiny a slovenských pamiatok*.⁶ Pamiatkari sa snažili do zmluvy s reštaurátormi a sochármi zakotviť aj povinnosť odovzdania podrobnej fotodokumentácie obnovy kultúrnej pamiatky. V roku 1922 sochár J. Čapek, ktorý reštauroval súsošie Sv. Trojice v Kremnici, píše vládnemu komisariátu: *K ctěnému Vašemu připsu ze dne 18. února 1922 č. 158 dovoluji si oznámiti, že nemám takové foto-přístroje, kterými bych mohl provádět snímky bez nutného odstupu a pak, že jedině sám dovedu fotografovat a žádný z mých pracujících sochařů, nemohu Vašemu přání vyhovět a soustavné provádění*

Ružomberok, kaštieľ sv. Žofie, 1926, inv. č. 58537

Vítanie V. Šrobára v Moravskom Jáne, po r. 1920, inv. č. 15796

fotografii obstarati. Nemohu tady přijmouti podmínku zadávací, dodatečně stanovenou a k provádění fotografii se zavazovati a žádám, aby žádané snímky prováděl Váš fotograf vlastními stroji. Při práci v Kremnici provedl jsem celou řadu snímků a zhotovil

⁴ NA, f. MŠ, šk. č. 489. Odpoveď MŠANO na zistenia kontroly. Spis prezídia MŠANO č. 3009/29, 14. 6. 1929.

⁵ NA, f. MŠ, šk. č. 489. Spis prezídia MŠANO č. 393/30, 17. 1. 1930.

⁶ Archív PÚ SR, fond Štátny referát na ochranu pamiatok na Slovensku – Dodatky (f. Štátny referát), inv. č. 3222. Prehľad prác, ktoré vykonal v odbore súpisu pamiatok na Slovensku úrad na ochranu pamiatok v rokoch 1919 – 1938.

jsem i snímky Vašemu fotografu, který se svým aparátem nemohl na lešení fotografovat a nešetřil jsem ani bezpečnost stroje ani svoji a fotografoval jsem sedě na vystrčeném trámu z lešení. Nezapomněl jsem ani Kežmarok a vypravil se tam přímo z Prahy, abych snímku provedl, znemožnili mi však fotografování tesaři, kteří nečekali jak smluveno bylo na můj příjezd a lešení dřívě postavili. S lešení pak nebylo možno fotografovati ač jsem se o to několikrát

Banská Štiavnica, epitaf na Starom zámku, 1931, inv. č. 22399

pokoušel. Abych se vyvaroval každému dalšímu nedorozumění prosím, abyste se nespolehali na moje pouze dle potřeby prováděné fotografie a soustavné fotografování, abyste si nechali provádě-

ktorých prezentácia na výstave zožala nesmierny úspech. Žiaľ, negatívy z tejto cesty sa v archíve nenachádzajú. Zachovali sa len fotografie rozmeru 17 x 23 cm, ktoré sú uložené v Zbierke základných výskumov.

V rokoch 1919 – 1922 mal Vládny komisariát širšie kultúrno-osvetové zameranie, čo sa odzrkadlilo na obsahu snímok z tohto obdobia. Dokumentovali sa udalosti späté s ukončením prvej svetovej vojny a vznikom Československej republiky a rôzne kultúrne, spoločenské a politické udalosti. Nachádzajú sa aj portréty národných dejateľov, portréty úradníkov, vládných činiteľov, pracovné prostredie zamestnancov vládneho komisariátu.

20. januára 1919 bola v Paríži podpísaná zmluva medzi československou a francúzskou vládou o vyslaní Francúzskej vojenskej misie do ČSR. Na snímkach je zdokumentované víťanie generála Eugèna Mittelhaussera a C. J. Pellého, náčelníkov hlavného štábu čs. brannej moci v rokoch 1919 – 1925 v Bratislave na železničnej stanici. Po skončení vojny sa uskutočnila v Bratislave veľká vojenská prehliadka s dekorovaním vojakov. Na pozadí týchto záberov je zachytená dobová tvár mesta, ulíc Bratislavy a nábrežia.

Bratislava ďalej víťala prezidenta T. G. Masaryka, predsedu vlády dr. Kramáňa, nechýba ani zničený pomník Márie Terézie na dnešnom Štúrovom námestí. V roku 1921 bol v Bratislave zorganizovaný prvý Orientálny trh, ktorý roku 1923 premenovali na Dunajský veľtrh. Týchto podujatí sa zúčastňoval aj vládny komisariát svojou expozíciou. Na fotografiách nájdeme aj ako T. G. Masaryk odhaľuje pomník M. R. Štefánika na Myjave roku 1921, veľkú povodeň v Trenčianskej župe, ničivú víchricu vo Vysokých Tatrách, veľký požiar v Čataji, ktorý roku 1921 zničil značnú časť obce. Pohreb P. O.

Súdovce, kaštieľ zničený v r. 1944, 1933, inv. č. 21153

děť svým fotografem a vlastními stroji. Při této příležitosti dovoluji si upozorniti, že bude nutno provésti fotografie na sloupu Najsv. Trojice v Baňské Štiavnici, kde se teprve letos přikročí ke konservaci soch a umělecké výzdoby sloupu. K fotografování s lešení bude potřeba zvláštního stroje zrcadlového, který by překonal obtíže nedostatečného odstupu. Přikročili-li se pak k provádění restaurace zvonice v Popradu a Strážkách račte poslat fotografa k provedení snímků hned na jaře, dřívě než bude lešení postaveno.⁷

Agentúra Foto Tatra Trenčín 8. februára 1924 upozorňuje štátny referát, že nezaplatil za vyhotovenie snímok Trenčianskeho hradu. Dňa 20. novembra 1936 Václav Mencl s ľútosťou oznamuje prof. O. Schürerovi do Halle, že mu nemôže vyhovieť a odkúpiť ním ponúkané negatívy zo Spiša, pretože mu to neumožňuje finančný rozpočet. Ale dúfa, že na budúci rok sa s ním dohodne o kúpe negatívov.⁸

V júli 1936 MŠANO oznamuje štátnemu referátu, aby vyšlo v ústrety podniku Foto Centropress v Prahe pri propagácii a dokumentovaní kultúrnych pamiatok na Slovensku.⁹ Vyvrcholením tejto spolupráce bola výstava v roku 1937 Staré umění na Slovensku, ktorá sa uskutočnila vo Vladislavskej sále Pražského hradu. Za jeden mesiac v roku 1936 známi pražskí fotografi Alexander Paul a František Illek spolu s manželmi Menclovcami a V. Wagnerom uskutočnili cestu po Slovensku za slovenským umením. Zdokumentovali veľké množstvo architektonických pamiatok,

Hviezdoslava v Dolnom Kubíne, ktorý zomrel 8. novembra 1921, je zachytený aj s príhovorom evanjelického biskupa S. Zochu. Nachádzajú sa tu i zábery z pracovni vládneho komisariátu na Konventnej a Grösslingovej ulici v Bratislave, ako aj portréty ministrov dr. Mičuru a Déreera, ako aj portréty úradníkov pre

Malá Poľana, gr. k. drevený kostol, 1925, inv. č. 17655

⁷ Archív PÚ SR, fond Vládny komisariát na ochranu pamiatok na Slovensku – Dodatky, inv. č. 395, spis č. 788/1922 z 28. 3. 1922.

⁸ Archív PÚ SR, f. Štátny referát – Dodatky, inv. č. 2730, spis č. 3435/36.

⁹ Archív PÚ SR, f. Štátny referát – Dodatky, inv. č. 2669, spis č. 2164/36.

úradné potreby. Nechýbajú zábery panorámy slovenskej krajiny a prírodné scenérie: končiare Vysokých Tatier, doliny, vysokohorské chaty, útulne, údolia riek, mosty a viadukty. Veľmi zaujímavé sú návrhy interiérov hosťovských izieb v hoteli v Štrbe od firmy Artěl. Ide o československé umelecké družstvo, ktoré bolo založené v roku 1908 s cieľom obnoviť umelecké hodnoty remesla a pôsobiť na zlepšenie životného prostredia. Zrušené bolo v roku

Pečovská Nová Ves, kaštieľ, pred r. 1918, inv. č. 58479

1935. Umelecky pôsobia zábery krojovaných dievčat, mládenčov, skupiniek obyvateľov obcí. Zachytený je každodenný život pri práci. V rámci akcie súpisu pamiatok na Slovensku v rokoch 1924 – 1926 sa zhromaždilo veľké množstvo záberov drevených kostolov na východnom Slovensku a v Podkarpatskej Rusi. Bol vypracovaný súpis drevených kostolov s bohatou fotografickou dokumentáciou.

Štrba, interiér, 1923, inv. č. 17061

Zásluhu na tejto úspešnej akcii mal prof. Zalozičský so študentmi architektúry z Prahy. Práve tu sa V. Mencl prvýkrát stretol so Slovenskom a jeho krásami ako študent architektúry.¹⁰

V. Mencl nastúpil do štátneho referátu ako architekt pre stredovekú architektúru 1. mája 1930. Práve jemu sa pripisuje veľká zásluha pri zhromažďovaní množstva fotografického materiálu, ktorý popri svojej každodennej pamiatkarskej práci, pri množstve služobných ciest po Slovensku, obhliadok, komisií, kolaudácií, ale aj odborných výskumov, spracoval pre archív referátu. V priebehu siedmich rokov dokázal zozbierať a syntetizovať materiál o slovenskej románskej architektúre a pokračoval v bádani gotickej sakrálnej i meštianskej architektúry. V zbierke sa nachádza veľké množstvo negatívov s jeho autorstvom. Predpokladáme, že aj negatívy z rokov 1930 – 1939, pri ktorých sa ako autor v inventároch uvádza Archív 1. ČSR, sú vo veľkej miere dielom V. Mencla. Často sa stávalo, že vedeckí pracovníci a nadšenci umenia aj z vlastnej iniciatívy ponúkali svoje snímky štátnemu referátu. Napr. prof. J. Trejbal z Jičína venoval množstvo času dokumentovaniu najmä ľudovej architektúry a ľudového kroja na Slovensku, o čom svedčí súbor jeho negatívov. V zbierke sa nachádzajú aj zábery od známeho fotografa pôsobiaceho v Banskej Štiavnici Sergeja Protopopova z roku 1928. Zachytil na svojich

snímkach baníkov počas fárania, pri práci v štólňi. Fotograf Róth navštívil Žilinu, Zvolen, Zlaté Moravce, Vysokú nad Kysucou, Vrútky, Tvrdošín, Turňu nad Bodvou, Trnavu, Trenčín, Trenčianske Teplice, Tisovec, Šaštín-Stráže, Spišskú Novú Ves, Sklené Teplice, Ružomberok, Sereď, Rimavskú Sobotu, Košice, Banskú Bystricu, Banskú Štiavnicu, Kremnicu, Kežmarok a pod. V jeho snímkach dominujú celkové zábery na mestá, obce, kostoly, radnice, divadlá, továrne, hrady, námestia. Veľké množstvo negatívov je z Bratislavy. Veľmi vzácne sú dobové zábery na ulice (Konventná, Lýcejná, Panská, Prepoštská, Štefánikova, Podhradská, Laurinská, Šulekova, Ventúrska, Žižkova, Zámocké schody, Špitálska, Michalská a iné, ako aj pohľady z Petržalky) a námestia (Námestie SNP, Hlavné námestie, Župné námestie, Fajnorovo nábrežie, Palisády), zdokumentované sú archeologické výskumy v starom meste, zachytené sú demolačné a regulačné plány okolia Michalskej brány, historického jadra, výstavba budovy firmy Baťa, už neexistujúce ulice v Podhradí, na nábreží, demolácia meštianskych objektov, stavba bánk a administratívnych budov, nenahraditeľná je aj fotodokumentácia kostolov, kláštorov, palácov, súsošia Sv. Trojice, obnova sochy Sv. Floriána na námestí a pod.

Dobové negatívy majú nesmiernu výpovednú hodnotu, sú jedinečné, nenahraditeľné, autentické. Veľmi vzácne sú najmä tie

zábery, na ktorých sú už dnes neexistujúce pamiatky – mnohé drevené kostoly, ľudová architektúra, drobná sakrálna architektúra, zmenený urbanizmus obcí a miest, objekty zmenené po úpravách, panoramatické zábery na krajinu a prírodu. Je pravda, že na niektorých negatívoch sa prejavila fyzická degradácia, ale ich dokumentárna a historická hodnota je nevyčísľiteľná. Ak chceme uchovať toto kultúrne dedičstvo, v blízkaj

Banská Štiavnica, dovoz mlieka, po r. 1920, inv. č. 22621

budúcnosti nás čaká náročná úloha – sklenené negatívy je nutné ošetriť, zdigitalizovať a sprístupniť ich na moderných elektronických médiách. Samozrejme, ich ďalšie fyzické zachovanie závisí aj od podmienok uloženia, ktoré v súčasnosti nespĺňajú najnáročnejšie klimatické normy.

Viera Plávková
Archív PÚ SR Bratislava

¹⁰ Archív PÚ SR, f. Štátny referát – Dodatky, inv. č. 1023, spis č. 1400/25, 27. 6. 1925; inv. č. 1066, spis č. 2524/25; inv. č. 1097, spis č. 377/26, 23. 2. 1926.

Ochrana prírody po roku 1918

Ťažba travertínu na Dreveníku

Národná prírodná rezervácia Dreveník napriek svojmu významu patrí k územiám, ktoré boli počas svojho vývoja ťažko skúšané exploatačnými snahami pre svoj vzácny travertín. Ak sa súčasný stav rezervácie zachoval, patrí za to uznanie a vďaka nespočetným osvieteným, ochranársky zmýšľajúcim ľuďom.

Po dlhých rokoch návrhov bolo územie Dreveníka postupne od roku 1925 vyhlasované za chránené rôznymi právnymi úpravami. Definitívnu legislatívnu podobu dostalo v roku 1982, keď bolo vyhlásené za štátnu prírodnú rezerváciu na rozlohe 66,91 ha v katastrach obcí Spišské Podhradie a Žehra. Územie s mimoriadnym vedeckým významom sa nachádza v Hornádskej kotline, južne od Spišského hradu. Predstavuje najväčšie travertínové územie na Slovensku v nadmorskej výške 460 – 609 m n. m. Travertínový útvar (kopa), najstarší v okolí Spišského Podhradí, je vytvorený z prameňov minerálnych vôd na geologickom lome. Tvoria ho rozmanité vežičkové útvary, puklinové jaskyne

1926 vydáva „výnos“, ktorým nariaďuje *komisionálne pojednanie na tvár miesta dňa 8. apríla 1926 o 9. hod. ku ktorému sa povolávajú: Referát na ochranu pamiatok na Slovensku v Bratislave, Priemyselný Inšpektorát v Spišskej novej Vsi, dr. František Němejc, Národné múzeum Praha, Obecný starosta v zastúpení obce Žehra, Dr. Kalchbrenner, pravotár v Spišských Vlachoch ako právny zástupca majiteľky kameňolomu, Jozef Škvára, kamenársky majster v Spišskom Podhradí ako žiadateľ. V Spišskej Novej Vsi dňa 25. marca 1926, podpísaný okresný náčelník. Na túto pozvánku obratom reaguje dr. František Němejc z Národného múzea listom Štátnemu referátu na ochranu pamiatok do*

Travertínový lom Dreveník

a priepasti, fosilné nálezy, vzácne a rozmanité rastlinstvo, archeologické nálezy. Pre svoje travertínové zásoby bolo od nepamätateľného zdrojom ťažby a nových dobývacích pokusov. Vzhľadom na dostupné archívne pramene pristavme sa pri Dreveníku v roku 1926, keď sa rozprúdila čulá korešpondencia medzi dr. Františkom Němejcom, adjunktom geologického oddelenia Národného múzea v Prahe a dr. Ješkom Hofmanom zo Štátneho referátu na ochranu pamiatok na Slovensku v Bratislave.

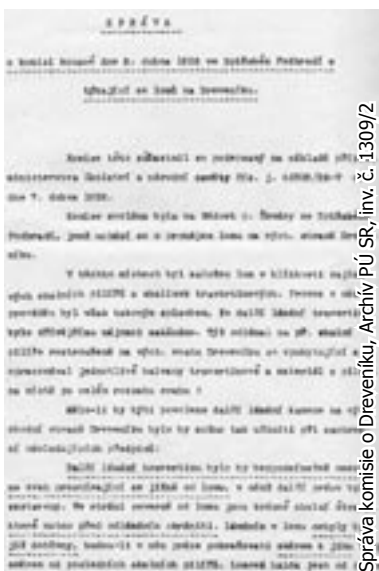
Dr. František Němejc dňa 15. 3. 1926 adresuje dr. Hofmanovi do Bratislavy list v ktorom uvádza, že v záležitosti pána Josefa Škváru, sochára a majstra kamenárskeho, úradne autorizovaného v Spišskom Podhradí, si dovoľuje uviesť nasledujúce: *Panu J. Škvárovi môže se jako odborně vzdělané osobě beze všeho dáti svolení k lámání stavebného kamene na kopci „Dreveníku“ a to v jeho jihovýchodním cípu, pokud toto území nespadá do oně chráněné oblasti (která již částečně byla chráněna Čáky) s romantickými skalnými útvary, t. j. tam, kde měl založeny lomy již pan Miglierini. Pan J. Škvára se musí ovšem samozřejmě bezpodmínečně zavázati, že bude lámati způsobem naprosto racionálním, a že se omezí jen na úsek jemu památkovým úřadem vymezený, že jeho podnik prací skutečně bude lišiti se od barbarského způsobu práce p. Miglieriniho, který odpadkovým materiállem zavaloval dobrou skálu srážeje v prvě řadě skalní pilíře nahoře na kopci se nacházející. Za takových podmínek lze zmíněnému práci v lomech, kde až dotud pracoval Miglierini, povolití.* Podpísaný adjunkt geologického oddelenia Národného múzea dr. František Němejc.

Na tento list reaguje Štátny referát na ochranu pamiatok na Slovensku tým, že požiadal Ministerstvo školstva, aby stanovil znalca zo Štátneho geologického ústavu, ktorý vec znalecky posúdi. Následne Okresný úrad v Spišskej Novej Vsi pod č. 3848/

Bratislavy. Dr. Němejc si zrejme uvedomil, že svojím predchádzajúcim listom uviedol slovenské orgány do omylu tým, že vrelo odporučil povolenie dobývania travertínu pre pána J. Škváru, napriek tomu, že nie je geológom.

V tomto druhom liste sa dozvedáme zaujímavé nové skutočnosti. Pán dr. Němejc okrem iného píše: *Podpisaný není geologickým odborníkem, nýbrž paleontolog a není tedy naprosto na místě je-li povolován, aby o něčem podobném rozhodoval, jakožto geologický odborník.* Dr. Němejc si uvedomil, že jeho predchádzajúce dobrozdanie pre žiadateľa Škváru môže mať negatívne dôsledky pre jeho odbornú kariéru, a tak sa radšej stiahol z kratšej cesty. List podpísal 31. marca 1926. Podobný list s týmto datovaním dr. Němejc napísal aj na Okresný úrad do Spišskej Novej Vsi. Zatiaľ čo v predchádzajúcom liste, ktorým odporučal ťažbu travertínu, sa podpísal ako *adjunkt geologického oddelenia Národného múzea*, tentoraz sa pod obidva listy podpísal ako *adjunkt rostlinné paleontologie při geologickém oddělení Národního muzea v Praze*. Týmto novými skutočnosťami spôsobil dr. Němejc problémy nielen zvolávajúcemu Okresnému úradu v Spišskej Novej Vsi, ale aj Štátnemu referátu na ochranu pamiatok v Bratislave, lebo bolo priezračné, že dr. Němejc v počiatku intervenoval v prospech žiadateľa.

Z komisie, ktorá sa konala v zmysle pozvánky 8. apríla 1926 v Spišskom Podhradí, bola vypracovaná trojstranová správa s fotodokumentáciou v osobitnom obale. Podstata správy tkvie v nasledovnom: *Další lámání travertínu bylo by bezpodmínečně omeziti na svah prostírající se jižne od lomu, v němž další práce byly zastaveny. Ve stráni severně od lomu jsou krásné skalní útvary, které nutno před odlámáním chrániti. Lámáním v lomu nebyly by již dotčeny, budou-li v něm práce pokračovati směrem k jihu, tedy směrem od posledních skalních pilířů. Strán jižně od*

Správa komisie o Dreveníku, Archív PÚ SR, inv. č. 1309/2

lomu jest dnes bez jakýchkoli zajímavých skalních útvarů. Pokud na ní byly na několika místech sklaní pilíře, byly odlámany, takže další zákaz lámání byl by tam bezvýznamný. V Praze dne 16 dubna 1926, Dr. Alois Matějka, sekční geolog Státního geologického ústavu ČSR.¹

Toto je len malá ukážka mnohých podobných žiadostí, ktorým bola prírodná rezervácia vystavená. Počas uplynulého storočia sa

tu mnoho uchránilo a súčasne aj mnoho prehralo. Možno však konštatovať, že súčasný stav, hoci reprezentuje už len časť bývalého travertínového jadra, je zabezpečený danou legislatívou. Na aký dlhý čas, ukážu zase až budúce národohospodárske a ochrannárske pohľady na Dreveník.

Viliam Stockmann
Bratislava

¹ Všetky citácie: Archív PÚ SR, fond Štátny referát na ochranu pamiatok na Slovensku, Žehra – Dreveník – travertínový lom, inv. č. 1309/2, č. šk. 110.

Vykopávky na Sandbergu

Sandberg je významná paleontologická lokalita nachádzajúca sa v Bratislave na území mestskej časti Devínska Nová Ves. Leží na severozápadnom okraji Národnej prírodnej rezervácie Devínska Kobyla. Lokalita bola pôvodne objavená pri ťažbe piesku. Lokalitu vyhlásili za chránené nálezisko s rozlohou 25,6 ha roku 1964. Už v nasledujúcom roku bola rozšírená a premenovaná na Štátnu prírodnú rezerváciu Devínska Kobyla s rozlohou 27,97 ha. Roku 1986 sa chránená plocha rezervácie rozrástla na 102 ha. Posledná zmena prišla 1. januára 1995, keď bola premenovaná na Národnú prírodnú rezerváciu Devínska Kobyla s najvyšším stupňom ochrany. Dôvodmi ochrany je výskyt bohatej teplomilnej flóry a fauny (najmä hmyzu), výskyt pieskomiľnej kveteny a výskyt druhov čelade vstavačovitých rastlín, vďaka ktorým patrí k najvýznamnejším lokalitám na Slovensku.

O paleontologickom význame Sandbergu sa vedelo už dávno pred jeho územnou ochranou. Preto nečudo, že vzápätí po vzniku Československej republiky sa podnikajú kroky na ochranu tohto územia. Dr. Jan Eisner, pracovník Archeologického ústavu v Prahe, súčasne štátny konzervátor pre Slovensko s pracoviskom v Bratislave, už 15. apríla 1922 píše Vládnemu komisariátu na ochranu pamiatok na Slovensku v Bratislave list, v ktorom uvádza, že pri komisionálnom rokovaní dňa 30. októbra 1920 vo veci ochrany nálezísk devínskeho územia sa Vládny komisariát zaviazal, že richtárovi Devínskej Novej Vsi dodá výstražné tabuľky upozorňujúce na dôležitosť ohrozených miest. Ďalej mu pripomína, že mal poslať obci informáciu o dôležitosti devínskych nálezísk a mal zabezpečiť označenie týchto miest kolíkmi. Tabuľky je potrebné osadiť na dvoch miestach: na výšine Na Kaštýle s textom *Brat' hlinu a piesok na Kaštýle, rúcať jeho steny a kameň z nich odvážať sa zakazuje*, a na hradisko Piesočník (Sandberg) s textom *Brat' piesok z tohto miesta a podkopávať starobylý násyp sa prísne zakazuje*. Na obidve lokality treba po dve tabuľky.

Vládny komisariát na ochranu pamiatok na Slovensku (toho času už sídliači na Törökovej ulici č. 1 v Bratislave) opatrenia zrejme vykonal, pretože z nasledovného svojho listu č. 1144/23 zo dňa 4. júna 1923 adresovaného Županskému úradu v Bratislave v predmete Devín a jeho územie, ochrana nálezísk, píše: *Žádáme za podporu obecní správy v Děv. Nové Vsi při ochraně tamních pravěkých a ranně historických památek. Obec slíbila při komisi konané 30. října 1920, že bude pečovatí o chránění starého sídliště, násypu a zdi na „Kaštýle“ a starých hradíšť na Písečníku či „Sandbergu“.* Na Kaštýle a Písečníku dali jsme na základě téhož protokolu vztýčiti výstražné tabuľky. Žádáme, aby bylo četnické stanici v Děv. Nové Vsi uloženo pečovatí o chránění těchto výstražních tabulek a uvedených starých nalezišť, zvláště násypu bývalých opevnění a pečovatí o to, aby na památném tamním hradíšti nekopal nikdo mimo odborníky, kteří se vykáží naším úředním povolením. Dnes jsou to jen konservatoři Dr. Josef Zavadil a J. L. Červinka. Podpísaný referent Jan Reichart a okružla pečiatka Štátneho referátu. Týmto úradným aktom sa mohlo zabezpečenie nálezísk úspešne ukončiť. Avšak nestalo sa, pretože „Lidové listy“ v Prahe a „Na-

Sandberg

Archív PÚ, inv. č. 22178

šinec“ v Olomouci priniesli 11. a 13. júla 1923 závažné obvinenia na adresu práve jedného vyššie uvedeného konzervátora: *Kritiku Červinkova kopání na Děvine, velmi nepřiznivou, uveřejňuje v „Národ. List.“ dr. Šimek. J. L. Červinka vzal si a priori do hlavy, že na Děvine musí zjistit starý Velehrad a proto jeho kopání dopadlo takto: Sumou: vykopávky na Děvine, které se měly státí vědeckým podnikem prvního řádu, nedovedly se až dosud povznéstí nad úroveň prostředního kopání – řekněme provincionálního. Byly podniknuty příliš záhy, bez řádné přípravy a byly vedeny způsobem více horlivým než pečlivým. Byly mnohem více pokusné než systematické, byly konány se zřejmou tendencí získati především nálezy z doby velkomoravské, nikoli s úmyslem probádati stejně metodicky všechny kulturní vrstvy na hradíšti uložené, jak by bylo se stanoviska vědeckého žádoucí. Byly konány zastaralou pracovní metodou, bez náležitého zřetele k zásadním požadavkům moderní ochrany památek, takže při nich přišlo na zmar mnohé, co mohlo a mělo být zachráněno. Vínu na tom má ovšem především J. L. Červinka ... Tak to dopadá, když se z vědy chce vytloukat „protiklerikální“ politika.¹*

Na tieto novinové správy sa nedalo nereagovať, a tak Štátni památkový úrad pro Čechy v Prahe listom č. 2172/23 zo dňa 20. júla 1923 adresuje Štátnemu referátu na ochranu pamiatok na Slovensku vyjadrenie k devínskemu problému. V liste sa zmieňujú o tom, že vec im bola oznámená ústne súkromnou osobou z Prahy, ktorá videla (domnelo) kopať na Devíne študentov. Správu ihneď dr. Šimek ústne oznámil prezidentovi dr. Zavadilovi, konzervátorovi bratislavskej stolice, ktorý okamžite písal dr. Eisnerovi, takže podľa nich bolo spravené všetko, čo sa v daných pomeroch dalo urobiť.

Problém nelegálnych fosilných alebo archeologických vykopávok na Devíne, resp. na Sandbergu, bol v novodobej histórii týchto lokalít permanentný, ale slúži ku cti dobovým odborníkom, ako aj Štátnemu referátu na ochranu pamiatok v Bratislave, že tieto snahy tlmili podľa svojich obmedzených možností, čo možno najviac.

Viliam Stockmann
Bratislava

¹ Všetky citácie: Archív PÚ SR, fond Štátny referát na ochranu pamiatok na Slovensku, Bratislava – Devínska Nová Ves – Hradisko (lom, vykopávky), inv. č. 259/1, č. šk. 33.

Nové prírastky poľskej odbornej literatúry

Architektura modernistyczna Katowic i innych miast polskiego i czeskiego Śląska : referaty wygłoszone na sesji naukowej w Katowicach 25 października 2002. (Modernistická architektúra mesta Katovice a niektorých miest poľského a českého Sliezska : referáty prednesené na vedeckej konferencii.) Edit. Gabriela Bozek. Katowice: Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego, 2002. 60 s. ISBN 83-85871-31-4. Sign. 30.336.

Zborník je výsledkom cezhraničnej spolupráce poľského centra kultúrneho dedičstva v Katoviciach s českým Národným pamiatkovým ústavom, územným odborným pracoviskom v Ostrave. Spolu s vedeckou konferenciou obe inštitúcie zorganizovali výstavu – Narození velkoměsta – Narodziny metropolii, ktorá ukazovala spoločné výsledky výskumov v oblasti architektúry medzivojnového obdobia, napr. v Ostrave, Vrbne, Katoviciach, Chorzove a Gliwiciach na území dnešného poľského a českého Sliezska. Poľských bádateľov v prezentovanom zborníku uvádza *Dorota Gladek*, ktorá sa vo svojej štúdii zaoberá architektúrou medzivojnového obdobia v Katoviciach.

Na začiatku 20. rokov minulého storočia sa mesto stalo krajským a bolo nútené pre svoju očakávanú správnú a administratívnu funkciu vybudovať veľa nových verejných a účelových budov. V tomto čase tam vznikali viaceré štátne administratívne stavby, banky a tiež konzulárne sídla pre zahraničných diplomatov. Svoje nové budovy si stavali aj správne rady rozličných spolkov a koncernov pôsobiacich v tejto oblasti. Najpodstatnejšími investormi boli Krajský úrad a samotné mesto. Vďaka vzrástajúcej sa investičnej činnosti tam pôsobili viacerí architekti alebo samostatné projektové kancelárie. Mesto sa už na začiatku 30. rokov minulého storočia venovalo aj nízkonákladovej bytovej výstavbe. Charakteristická pre toto územie bola výstavba krajských kolónií. Realizovala sa vo forme dvojbytových domov určených pre nižších úrad-

níkov a robotníkov, prisťahovalcov z Nemecka a Čiech. Pri stavbe kolónií sa súčasne zohľadňovalo aj celé urbanistické územie s nevyhnutným občianskym vybavením. Rozmáhala sa aj individuálna výstavba rodinných domov v súlade s existujúcim územným plánom mesta. Investormi, popri mestských stavebných firmách, boli aj súkromníci, hlavne priemyselné spolky a združenia. Vedľa samostatne stojacich kolónií rodinných domov sa začali stavať aj obytné blokové domy, ktoré boli postavené priečne do osi ulice, sústredované okolo vnútorných dvorov. Vzhľad tejto bytovej výstavby prináša prvé charakteristické rysy funkcionalistickej architektúry – fasády sú členené vertikálne, zvýrazňuje ich rytmika okien, ako aj dekoračné pásy tehál naložených na omietky.

Dejinami architektúry na začiatku 20. storočia na území Sliezska sa zaoberá *Barbara Szczyпка-Gwiazda*. Autorka vo svojej štúdii zdôrazňuje, že architektonický štýl bol v tejto oblasti rozdelený podľa hraníc spreď prvej svetovej vojny. Podľa výskumov, ktoré sa podarilo zrealizovať konštatuje, že sa stretávajú na tomto novovzniknutom administratívnom území vplyvy nemeckej, poľskej, viedenskej, ale tiež americkej modernistickej architektúry. V štúdii popisuje činnosť a pôsobenie významných miestnych i cudzích architektov. Podrobne sa tiež venuje dôležitým stavbám a budovám – verejným i sakrálnym, ktoré tam vznikli.

Pracovníčka ostravského pamiatkového ústavu *Nad'a Gorzyczková* sa zaoberá architektonickou činnosťou Josefa Hoffmanna. Bol to viedenský architekt, pochádzajúci z mestečka Brtnice na Vysočine. Tam skončil ľudovú školu a pokračoval na gymnáziu v neďalekej Jihlave. Po maturite pokračoval na stavebnej fakulte štátnej vysokej školy

stavebnej v Brne. Stretol tam viacerých protagonistov viedenskej architektúry, napr. Leopolda Bauera, Huberta Gessnera a na krátko aj Adolfa Loosa. Po absolvovaní vysokej školy v roku 1891 odcestoval do Viedne, kde študoval u Otta Wagnera na Akadémii krásnych umení. Prvé svoje architektonické práce zrealizoval na Morave. Autorka prezentuje plány a projekty Hoffmannových prác, ktoré sa nachádzajú v archíve pamiatkového ústavu v Ostrave. Táto plánová grafická dokumentácia sa týka najmä vil, ktoré Hoffman postavil pre okruh svojich známych. V súčasnosti sú tieto stavby kultúrnymi pamiatkami a do dnešného dňa plnia svoju obytnú funkciu. Nachádzajú sa vo Vrbne pod Pradědem a v Bruntále.

Historyczne osiedla robotnicze. Referaty wygłoszone na sesji naukowej w Katowicach w dniach 9 – 10 września 2005. (Historické robotnícké sídla.) Edit. Gabriela Bozek. Katowice : Ślaskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego, 2005. 82 s. + obrazová príloha. ISBN 83-85871-43-8. Sign. 30.338.

Konferencia o historických robotníckych sídlach bola usporiadaná v rámci XII. dní európskeho kultúrneho dedičstva. Téma bola stanovená s ohľadom na veľké množstvo a architektonickú dôležitosť historických robotníckych sídiel v tomto regióne. Kolónie boli pomenované rôzne, ale najčastejšie sú známe ako kasárne priemyslu a dopĺňali celý industrializačný proces na Hornom Sliezsku. Umiesťo-

vané boli najčastejšie na okrajoch sídla, ale v priamej blízkosti priemyselných komplexov. Kolónie vytvárali ucelený architektonický a urbanistický súbor s najbližšou továrňou, pre ktorú boli projektované a postavené. Zborník obsahuje 11 odborných článkov popisujúcich robotnícku kolóniu v jednotlivých lokalitách Horného Sliezka. Články sú obohatené o dokumentačný materiál a prezentujú možnosti revitalizácie, ochrany a nového využitia robotníckych objektov.

Europejskie wpływy w sztuce i architekturze Województwa Śląskiego . referaty wygłoszone na sesji popularnonaukowej w Katowicach w dniu 12 września 2008. Edit. Gabriela Bozek. Katowice : Ślaskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego, 2008. 43 s. + obrazová príloha. ISBN 978-83-85871-55-2. Sign. 30.337.v

Zborník vznikol z príležitosti osláv XV. dní európskeho kultúrneho dedičstva, ktoré organizovalo katovické centrum. Hlavnou témou zasadnutia pamiatkarov boli **Korene tradície – Od rodnej hrudy ku vlasti**. Téma nadväzovala na celoeurópsku problematiku skúmania multikultúrnych vzťahov a bola iniciovaná Európskym parlamentom. Poľskí pamiatkari sa zamerali na regi-

ón Sliezka, ktorý je charakteristický etnickou a kultúrnou zmesou. Úvodná štúdia *Antonina Barciaka* je prezentáciou hlavných tém regiónu z pohľadu historického výskumu. Autor ukazuje na oblasti, ktoré už boli prebádané, ale upozorňuje aj na témy, ktoré bude treba v najbližšom období preskúmať. Pre objektívne písanie dejín tohto regiónu je potrebné spoznať poľské pramene, ale aj tie, ktoré sa dnes nachádzajú na českej či nemeckej strane. *Ewa Chojnacka* píše o dejinách územia, na ktorom sa stretávajú dávne hranice troch cisárov – c. k. monarchie, cárskeho Ruska a nemeckého cisárstva. Podrobne sa zaoberá všeobecnými dejinami kultúry a umeleckými tradíciami, ktoré sa zachovali na území bývalého rakúskeho Sliezka. Porovnáva svoje výskumy s výsledkami vedeckého bádania v českých kruhoch, hlavne v Brne a Olomouci. Autorka konštatuje, že na tomto území je do dnešných dní v oblasti kultúry a umenia zreteľná špecifická „rakúska aura“. Popisuje vtedajšie možnosti priemyselných kruhov, ktoré finančne zabezpečovali novú výstavbu nielen industriálnej, ale i ostatnej architektúry (budovy železničných staníc, radnice, nemocnice, školské budovy, kostoly). Tieto charakteristické, takmer rovnaké stavby, navrhované zväčša viedenskými architektmi, poznačili región na dlhé obdobia. Nemeckými (pruskými) vplyvmi na území dnešného Sliezka sa zaoberá vo svojom príspevku *Dorota Glazek*. Popisuje hlavne architektonické pamiatky. V regióne sa zachovalo niekoľko neporušených urbanistických komplexov robotníckych kolónií. Charakteristické sú tiež sakrálne stavby, ktoré vznikli hlavne pre prevládajúcu evanjelickú obec. *Jacek Owczarek* píše o varšavských architektoch, ktorí zrealizovali svoje stavby na území Sliezka. Spracoval ich súpis a doplnil ho katalógom stavieb a rekonštrukcií. Každé heslo obsahuje osobné údaje a tvorbu. Vedľa mena a priezviska je uvedený dátum narodenia a úmrtia, krátky profesijný životopis. U každého architekta je tvorba uvedená podľa lokality, názvu zrealizovanej stavby alebo rekonštrukcie a roku jej vzniku. Výsledky a dôsledky rôznych vplyvov, ktoré územie Sliezka postihlo v 20. rokoch medzivojnového obdobia, zhodnotil *Ryszard Nakonieczny*. Hodnotí rôzno-

kultúrne a spoločenské smery, ktoré na územie dopadli v priebehu dejín. O existujúcej historickej architektúre a industriálnych stavbách píše: *Nemecký racionalizmus (Neues Bauen) vznikol z túžby za meštianskym osvieteneckým spoločenským poriadkom minulosti, naproti tomu poľský racionalizmus (funkcionalizmus, medzinárodný štýl) bol podmienený odporom k preberaniu, uznávaniu nemeckých architektonických kánonov. Poľský racionalizmus hľadal súčasné vzory, ale mimo Nemecka. Dôsledkom bola významná úloha a dynamika hornosliezského prostredia v porovnaní s inými centrami medzivojnového obdobia, čo pokračovalo od socmoderny po súčasnosť. Podstatou hornosliezskej architektúry je jej heterogénna modernosť, ktorá v sebe spája prvky modernisticko-racionálne s expresionisticko-emocionálnymi.*

Sanktuaria i miejsca pielgrzymkowe w województwie śląskim : referaty wygłoszone na sesji naukowej „Historyczne sanktuaria i miejsca pielgrzymkowe” w Katowicach w dniach 3 – 4 września 2004 roku. Edit. Gabriela Bozek. Katowice : Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego, 2005. 98 s. + obrazová príloha. ISBN 83-85871-41-1. Sign. 30.339.

Oblasť sliezskeho vojvodstva je v poľských dejinách nesmierne zaujímavá po stránke historickej a hlavne kultúrnej. Situácia v Sliezske, ktoré bolo od 14. storočia pod cudzou vládou, podliehala častým zmenám. Napriek tomu sa miestne obyvateľstvo usilovalo o zachovanie národnostnej identity. Poľský jazyk a náboženské zvyky tvorili hlavné prostriedky, ktoré dovolili pretrvať

miestnemu obyvateľstvu rôzne historické obdobia. Hlavnú úlohu v tomto dlhom historickom procese odohrali náboženské púte. Púte, ako dobrovoľne vykonávané cesty, ktorých cieľom bola návšteva kultových miest, obrazov Najsvätejšej Panny Márie a ostatných svätcov, boli v širokej verejnosti vážené a obľúbené. Prezentovaný zborník prináša jedenásť štúdií zaoberajúcich sa problematikou pútnických miest na Hornom Sliezsku. Ponúkajú rôzne pohľady na tieto špecifické náboženské miesta – ich ideologický význam, podrobný popis, historický vývoj, prehľad najvýznamnejších lokalít.

*Halina Mojžišová
Archív PÚ SR
Bratislava*

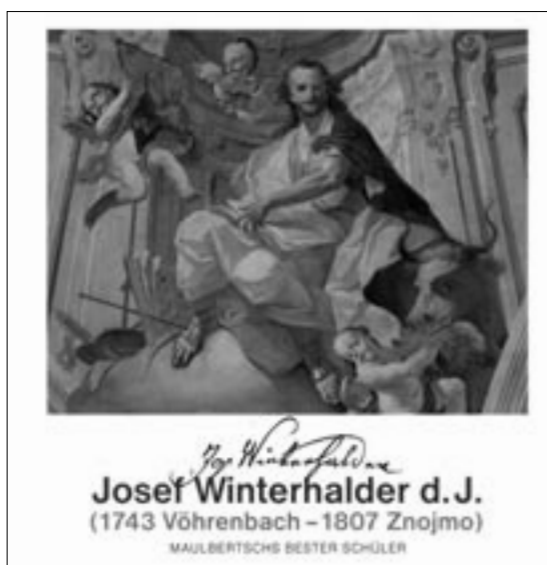
Josef Winterhalder d. J. (1743 Vöhrenbach – 1807 Znojmo). Maulbertschs bester Schuler.

Langenargen – Brno, 2009. 407 s. ISBN 978-3-00-027324-7 (D), ISBN 978-80-210-4817-1 (CZ).
(Josef Winterhalder ml. Najlepší žiak Maulbertscha) Sign. 30.462.

Publikácia vyšla pri príležitosti výstavy, ktorá sa konala 5. apríla – 15. októbra 2009 v Múzeu Langenargen pri Bodensee, 19. novembra 2009 – 28. februára 2010 sa bude konať v Maďarskej národnej galérii v Budapešti a 14. mája – 30. augusta 2010 v Múzeu umenia v Olomouci. Na vydaní spolupracoval Edvard Hindelang, riaditeľ Múzea Langenargen spolu so Seminárom dejín umenia na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne a Inštitútom dejín umenia Českej akadémie vied v Prahe. Usporiadateľom výstavy je Múzeum Langenargen pri Bodensee v spolupráci s Moravskou galériou v Brne.

Obdobie baroka patrí k epochám, v ktorom vzťah medzi cirkvou a výtvarným umením priniesol mimoriadne výsledky. Rozvíjanie talentu a umeleckého nadania v diele Josefa Winterhaldera je toho príkladom. Nemecký pôvod, priateľské vzťahy k významným umelcom v Rakúsku, pôsobenie v Uhorsku, život v juhomoravskom meste Znojmo, jeho diela vytvorené v moravských kostoloch presvedčivým spôsobom poukazujú na medzinárodný charakter umenia a kresťanskej viery spájajúci Európu.

Josef Winterhalder ml. (1743 – 1807) pochádzal zo švarcvaldskej sochárskej rodiny. Ako deväťročný sa presťahoval do Olomouca, kde mu strýko dával hodiny maľovania. Rozhodujúcim krokom pre jeho umelecký vývoj bol vstup do dielne Franza Antona Maulbertscha (Langenargen, neskôr Viedeň), ktorý bol jedným z najvýznamnejších maliarov stredoeurópskeho baroka. Ako jeho žiak, spolupracovník a nasledovník sa Winterhalder usadil v Znojme. V mnohých kostoloch na južnej Morave vytvoril nespočetne veľa obrazov, dekoratívnych nástenných ma-

lieb a fresiek. Jeho dielo je dôležitým prínosom k starostlivosti o spoločné kultúrne dedičstvo rozličných krajín strednej Európy, čo vedie k väčšiemu porozumeniu a dialógu. Lubomír Slavíček sa v úvodnom článku zaoberá úvahou, či bol Winterhalder svojrázne tvorivý umelec alebo horlivý imitátor Maulbertscha. Tomáš Valeš vo svojich príspevkoch podrobne podáva jeho životopis, príchod na Moravu, učňovské roky, maliarske začiatky. V jednotlivých stadiách autor podrobne popisuje majstrove diela v Rajhrade, Brne, Zábrdoviciach, Křtinách, Znojme. Anna Jávor prezentuje umelcové diela vytvorené na objednávky v Maďarsku, ktoré mali veľký význam aj pre dejiny

umenia. Manfred Koller sa venuje výskumom fresiek v Dyji a Insbrucku. Miloš Stehlík vo svojom príspevku popisuje významnú úlohu pri formovaní umeleckého profilu, ktorú zohrávalo maliarstvo a sochárstvo v diele jeho strýka Josefa Winterhaldera st. Bernhard Kleiser a Zora Wörgötter poukazujú na rodinnú tradíciu švarcvaldskej umeleckej rodiny Winterhalder. V osobitnej časti Tomáš Valeš a Lubomír Slavíček oboznamujú s umelcovou korešpondenciou ako dôležitým elementom vzájomnej komunikácie. Pozostávajúce listy umožňujú spoznať umelcové kontakty, záujmy a problémy všedného dňa.

Publikáciu uzatvára farebne ilustrovaný katalóg vystavených diel Winterhaldera, bibliografie a charakteristika autorov. Kniha je zaujímavým a hodnotným prínosom pre poznanie stredoeurópskych súvislostí barokového umenia a obohatí každú odbornú knižnicu.

*Juliana Reichardtová
Archív PÚ SR Bratislava*

Monumentorum tutela - Ochrana pamiatok 20

Bratislava : Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, 2009. 485 s. ISBN 978-80-89175-30-7.

1. Hodnoty a perspektívy ochrany architektúry a urbanistických štruktúr 50. a 60. rokov 20. storočia

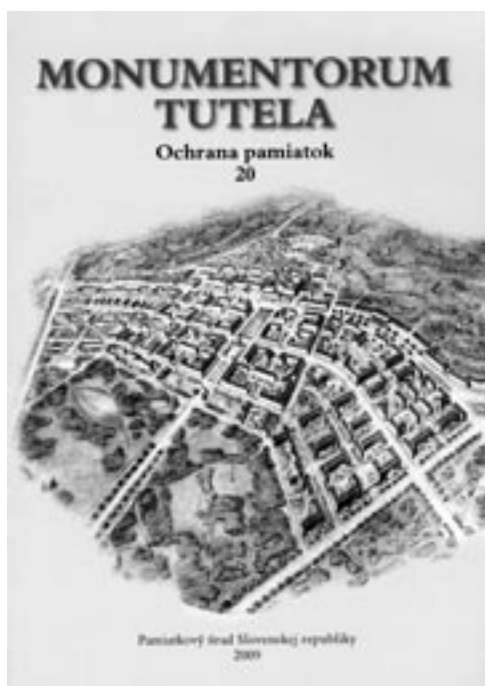
Prvá časť zborníka je zostavená z prednášok, ktoré odzneli na medzinárodnej konferencii Hodnoty a perspektívy ochrany architektúry a urbanistických štruktúr 50. a 60. rokov 20. storočia, ktorá sa konala 30. septembra až 2. októbra v Agrioinštitúte v Nitre. Je tu uverejnených 27 článkov od odborníkov zo Slovenska, Česka a Maďarska, ktoré sa venujú problematike aktuálnej potreby obnovy architektúry a urbanizmu z tohto obdobia. Snažia sa odpovedať na otázky spojené s jej ochranou - čo a prečo - a či vôbec (?) - z tohto dedičstva je potrebné zachovať pre nás i budúce generácie a či je časový odstup približne 50 rokov od jeho vzniku v tomto ohľade dostatočný.

Úvodná časť je venovaná spoločenskej situácii v Československu vo vzťahu k architektonickej tvorbe a stavebníctvu (L. Pinčíková). M. Strakoš rozoberá túto problematiku od konštruktivizmu až k socialistickému realizmu, so špeciálnym dôrazom na situáciu vo vtedajšom Sovietskom zväze. Končí nástupom neskoro internacionálneho, tzv. „bruselského štýlu“ ktorý sa používa až do konca 80. rokov¹. Situácii po druhej svetovej vojne v Maďarsku sa venuje príspevok T. Mezösa. Zaujímavý je aj príspevok A. Kubovej, venovaný tzv. modernosti funkčného mesta.

Odpovede na otázky ochrany urbanistických súborov socialistického realizmu naznačujú príspevky P. Vodrážku, L. Fašangovej (osobitne venovaný tvorbe J. Krohu), F. Brunovského, P. Matišovej, K. Kubičkovej, L. Blahovej a iných. Modernej architektúre, ako kultúrnemu dedičstvu, sa venuje H. Moravčíková a v téme o najohrozenejších architektonických pamiatkach aj M. Dulla, ktorý upozorňuje, že práve architektonické diela zo 60. rokov stoja pre svoje subtilné charakteristické parametre neraz pred zánikom.

2. Konzervácia verzus rozvoj

Druhá časť zborníka je zostavená z prednášok, ktoré odzneli na medzinárodnej konferencii Konzervácia verzus rozvoj, uskutočnenej v októbri 2008 v Bratislave. Téma konferencie vyplynula z každodenných problémov súčasného búrlivo sa meniaceho Slovenska. Cieľom podujatia bolo z rôznych aspektov hodnotiť prudký rozvoj krátko obdobia posledných 20 rokov, ktorý postavil ochranu hodnôt kultúrneho dedičstva pred neľahké rozhodnutia. K najzložitejším dilemám, ktoré vznikajú pri hľadaní vhodných riešení ochrany nejednoznačných pamiatkových hodnôt historickej zástavby, sa vyjadruje 24 odborníkov nielen z pamiatkových úradov, ale aj z prostredia univerzít, SAV a samospráv, i hostia z Českej republiky. Tieto súčasti pamiatkového fondu, časti pamiatkových rezervácií a pamiatkových zón spoluvytvárajú chránené

Veľa autorov rozoberá konkrétne diela z predmetného obdobia, prevažne však urbanistické súbory – klady, zápory a ich potencionálnu ochranu (P. Mešitová, I. Svobodová, A. Botek, L. Husovská, N. Hrašková, R. Mokriš a iní). Niektorí autori sa venujú aj vybraným častiam týchto súborov, ako sú zeleň a vnútroblokové priestory (A. Dobrucká, J. Kravec). Je tu aj stručný prehľad pamiatkového fondu zo sledovaného obdobia (L. Pinčíková, D. Brósková). J. Pohaničová rozoberá genézu vzniku projektu M. Scheera na realizáciu súboru Nitra – Predmostie. Hodnotí požiadavky kladené na projekt a ich rešpektovanie autorom.

A. Botek sa zasa venuje pokoncilovým úpravám v sakrálnych objektoch 50. a 60. rokov. Zaujímavý je aj prezentovaný názor na pamiatkovú ochranu panelových sídlisk zo 60. rokov a Nového mesta (Terasa) v Košiciach (M. Tomíšková, P. Királyová). M. Dvončová sa zaoberá tzv.

Baťovou architektúrou v Partizánskom. Architektonickej a urbanistickej tvorbe v Nitre je venovaný príspevok A. Valekovej.

Odpovede na niektoré položené otázky sú zosumarizované v prijatých záveroch konferencie. Je tu zdôraznené, že základom pamiatkovej ochrany je predovšetkým poznanie a určenie pamiatkových hodnôt architektonických objektov a súborov, ktoré by mohli byť predmetom ochrany. Preto je nevyhnutné dôkladné poznanie a výskum predmetného obdobia. Problematiku je však potrebné riešiť komplexne z pohľadu, nielen výlučne urbanisticko-architektonického alebo umeleckohistorického, ale aj pri zohľadnení ich využitia v súčasnom živote, z pohľadu sociológie, etnológie, prípadne aj iných odborov.

*Lubica Pinčíková
Odbor pamiatkových území
PÚ SR Bratislava*

územia a často predstavujú tie zložky, ktoré pôsobia podporne pri dotváraní genia loci. Ich podstatnou hodnotou je často najmä hodnota veku, markantne podčiarknutá schátralým výzorom. Definovanie ich konkrétnej pamiatkovej hodnoty, a teda následne aj vyhlásenie pamiatkovej ochrany jednotlivých objektov vo forme nehnuteľnej národnej kultúrnej pamiatky sa však nikdy nezamýšľalo. Predmetné, individuálne nechránené objekty totiž zväčša len spoluvytvárajú hodnotné celky, nie sú však ich nenahradiateľnými súčasťami. Aké má byť teda súčasné smerovanie pri ochrane pamiatkových území často s prevahou takýchto historických objektov? Je úlohou pamiatkovej ochrany chrániť ich exteriérový výraz so striktným vylúčením snahy o možné vloženie novej kvality do tohto prostredia? Je súčasná architektonická

tvorba schopná viesť dialóg s historickým odkazom predchádzajúcich vekov bez toho, aby celú štruktúru odsúdila na zánik, ako sa to v priebehu posledných desaťročí stalo už mnohokrát?

Zložité otázky a páľivé témy rezonujú v príspevkoch z tejto konferencie v dvoch hlavných skupinách. Teoreticky ladené príspevky sa pokúšajú definovať problém a naznačovať možné

východiská. Druhá časť príspevkov poukazuje na rôzne, často negatívne príklady zo súčasnej praxe, pričom niekedy rezonujú rozdielne pohľady na túto problematiku, vypuklo sa prejavujúcu najmä v mestách.

Viera Dvořáková

Odbor pamiatkových území PÚ SR Bratislava

¹ STRAKOŠ, M.: Architektura 50. let v Československu : dědictví avantgardy a labutí píseň tradicionalizmu. In: Monumentorum tutela č. 20, s. 42

Glosy z časopisu Zprávy památkové péče

ISSN 1210-5538, 2009, roč. 69

Číslo 1

Rubrika In medias res prvého čísla časopisu Zprávy památkové péče ročníka 2009 je venovaná pamiatkovej ochrane zvonov. V úvode prvého príspevku autorov Radka Lunga a Petra Váchu *Památková ochrana zvonů – ohlédnutí po pěti desetiletích* sa spomínajú škody spôsobené rekvizíciami

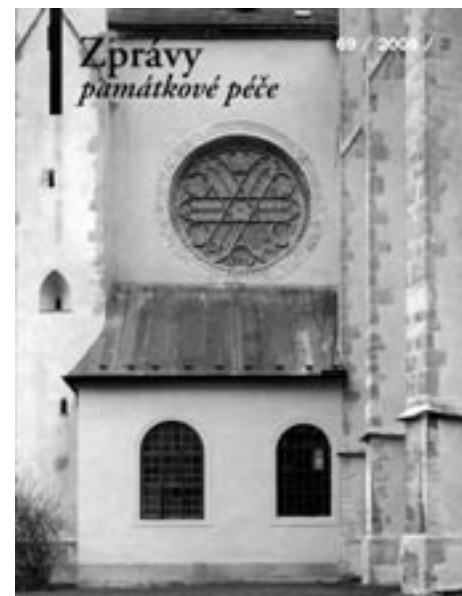
zvonov počas oboch svetových vojen. V povojnovom období bola venovaná nedostatočná pozornosť obnove a údržbe týchto pamiatok, k zlému stavu niekde prispelo i nevhodné riešenie elektrického pohonu zvonov. Prirátajúc aj zvýšený počet krádeží v poslednom období, to všetko zaraďuje zvonov medzi najviac ohrozené skupiny pamiatok. Autori sa venujú problematike obnovy nielen samotných zvonov, ale aj súvisiaceho zvonového zariadenia a priestoru zvonice. Poukazujú na uplatňovanie nevhodného prístupu k obnovám, najmä preferovanie moderných technológií v neprospech pôvodných remeselných postupov, čo spôsobuje znižovanie pamiatkovej hodnoty. Pozornosť sa venuje i problematike evidencie a dokumentácie zvonov a ich vyhlasovaniu za kultúrne pamiatky. V téme zvonov pokračujú tí istí autori aj

v ďalšom príspevku s názvom *Ruční zvonění, nebo elektrický pohon? Zvony charakterizují jako diela umeleckého remesla, ale predovšetkým aj ako hudobný nástroj. Dôraz sa kladie na požiadavku zachovania tradície ručného zvonenia, ktorá je výhodnejšia aj z hľadiska výsledného zvukového dojmu. Ďalej sa autori venujú rôznym aspektom inštalácie elektrického pohonu zvonov, jeho výhodám i nevýhodám, technickým požiadavkám i prípadom, kedy je takéto riešenie prípustné a kedy nie. V ďalšom príspevku *Krádeže zvonů po roce 1989* sa Petr Vácha zaoberá dôvodmi zvýšenia počtu takýchto prípadov v posledných dvoch desaťročiach, ktoré zvonov sú najviac ohrozené krádežami a spomína i predpoklady a opatrenia, ktoré by mohli takýmto činom zabrániť. Kampanologickú tematiku tohto čísla dopĺňujú ešte príspevky *Válečné rekvizice a současné doplňování zvonů v Olomouci a na Svatém Kopečku* autora Leoša Mlčáka a *Limburšské směrnice pro posuzování zvuku nových zvonů (1951)* v preklade Radka Lunga.*

Číslo 2

Úvodný príspevok druhého čísla časopisu s názvom *Karlův most – skromný bard, ale náročný pacient* je anketou vzťahujúcou sa na práve prebiehajúcu opravu jednej z najvýznamnejších českých pamiatok. Viacero odborníkov, medzi ktorými sú pamiatkari, reštaurátor, archeológ, historik umenia, statik, odpovedali na otázky, kde sú hranice reštaurátorského a remeselného prístupu k obnove pamiatky typu Karlovho mosta, akú dôležitosť prikladajú autenticite stavebných prvkov Karlovho mosta, akú všeobecnú hodnotu majú poškodené kamene, ktoré boli z mosta odstránené a ako by sa s nimi malo naložiť a nakoniec pokus o vysvetlenie, prečo výmena obyčajných stavebných prvkov (nie sochárskych diel) vzbudila toľko diskusií. Hlavnou témou tohto čísla sú kláštorne stavby a areály v Čechách a možnosti ich využitia. Tejto téme je venovaná celá séria článkov. Prvým z nich je *Monastická*

architektura v českých zemích a proměny jejího využití v průběhu staletí autora Dušana Foltýna. Zaoberá sa problematikou kláštorných stavieb, ktoré prestali slúžiť svojmu pôvodnému účelu a približuje dejinné udalosti, ktoré mali vplyv na rušenie a zmeny využitia kláštorných budov, či naopak zakladanie a obnovovanie kláštorov. Ďalšími príspevkami o monastickej archi-

tektúre sú *Poznání a ochrana monastických památek u nás* od Zdeňka Chudárka, *K otázce využití venkovských klášterů* od Miloša Solařa, v samostatných článkoch sú rozobraté konkrétne kláštorne stavby – kláštorný areál v Plasoch, kartuziánsky kláštor vo Valdiciach dlhé roky slúžiaci ako väznica, história, pokusy o obnovu a hľadanie nového využitia pre kláštor v Chotešove.

Číslo 3

Ťažiskovou témou tretieho čísla je anglo-americké združenie The Attingham Trust zamerané na poznávanie, štúdium a propagáciu britských vidieckych šľachtických sídel a jeho spolupráca s českými odborníkmi. Dva úvodné články pochádzajú z pera riaditeľov tejto inštitúcie – Annabel

Westman: *The History of the Attingham Trust. A Pioneer in its Field* a Giles Waterfield: *The Country House as a Site of Memory*. Inka Truxová v príspevku *Letní škola Attingham. Putování a objevování anglických historických zahrad a parků* približuje trojtýždňové poznávanie týchto historických objektov v rámci programu Attinghtonskej letnej školy, ktorý pozostá-

va z návštev a skúmania jednotlivých lokalít doplnených podrobnými prednáškami. Možnosti využitia skúseností a poznatkov z letnej Attinghtonskej školy spomína aj Eva Lukášová v článku *Prameny poznání – studium historických interiérů hradů a zámků*. Uvádza niektoré analógie rekonštrukcií zámokových interiérov v Anglicku a Čechách. Mimoriadne nápomocnými pri poznávaní pôvodného vzhľadu sú okrem zachovaných obrazových a písomných materiálov aj niektoré výnimočne zachované interiéry anglických zámkov. Podobne nadväzuje i článok Ivana P. Muchku *Evropský zámek a jeho výzkum*. Spoluprácu medzi českými a britskými pamiatkarmi za posledných dvadsať rokov rekapituluje Kateřina Cichrová.

Číslo 4

Štvrté číslo časopisu je v prevažnej miere venované problematikej obnove Karlovho mosta v Prahe, ktorá vzbudila aj pomerne veľký mediálny záujem. Prezentujú sa tu rôzne názory autorov na zvolené postupy pri oprave tejto pamiatky. Úvodom je vyjadrenie komisie pre obnovu Karlovho mosta, kde sa okrem iného konštatuje, že *pamiatka takéhoto významu je opravovaná spôsobom, ktorý nespĺňa ani základné štandardné postupy používané pri opravách iných kultúrnych pamiatok*. Nasleduje Vyjadrenie Národného pamiatkového ústavu k obnove mosta.

Lenka Svobodová sumarizuje výsledky štátnej kontroly opravy národnej kultúrnej pamiatky Karlovho mosta. K zisteným nedostatkom patrí zahájenie prác bez predchádzajúceho stavebno-historického prieskumu, neodborné rozoberanie kamenného zábradlia mosta, zbytočné vyradenie ešte použiteľných pôvodných kamenných kvádrov a ich nahradenie novými, nevhodný výber materiálu na výrobu nových kamenných kvádrov i nízka remeselná úroveň ich opracovania. Sporné postupy jednotlivých strán zainteresovaných do opravy mosta – vlastníka, zhotoviteľa prác i orgánov pamiatkovej starostlivosti približuje Jiří Varhaník v príspevku *Ke kontrole obnovy Karlova mostu*. Táto kontrola bola vykonaná Pamiatkovou inšpekciou. Josef Štulc vo svojom príspevku *Obnova Karlova mostu – záchrana, nebo ohrožení hodnot památky?* naopak obhajuje súčasnú obnovu a snaží sa poukázať na

to, nakoľko vytýkané nedostatky skutočne poškodzujú túto pamiatku a sú neprimerané voči jej hodnotám. Rozboru a kritike technologických postupov použitých pri obnove mosta sú venované články *Oprava Karlova mostu aneb inženýrská odysea* Víta Mlázovského a *Kritická poznámka k technologii přezdívaní zábradlí Karlova mostu* Petra Růžičky. Kritike opravy mosta zase čelí Ondřej Šefců v príspevku *Obnova Karlova mostu – mýty a fakta*, kde sa pokúša vyvrátiť niektoré zásadné výhrady k prebiehajúcej obnove. Jan Beránek približuje čitateľom výsledky prieskumu vykonaného v priebehu opravy mosta.

Číslo 5

Dva úvodné príspevky sú venované reštaurovaniu barokových nástenných maliieb baziliky Nanebovzatia Panny Márie a sv. Cyrila a Metoda na Velehrade. Vra-

islav Nejedlý vo svojom článku približil čitateľom samotný predmet reštaurovania, ktorým je monumentálna iluzívna výmalba chrámu, jej vznik a ikonografu a tiež históriu reštaurovania týchto nástenných maliieb v priebehu 19. a 20. storočia. Charakterizuje premeny názorov a hodnotenia samotného originálneho diela v priebehu tohto obdobia i rôzne prístupy k reštaurátorským zásahom, ktoré tu boli vykonané. Na túto tému nadväzuje Milena Nečásková s charakteristikou maliarskych techník a stratografiou nástenných maliieb. Iva Steinová vo svojom príspevku rozoberá rôzne motívy uplatňované na židovských náhrobkoch, ich pôvod a významy a dokladá ich konkrétnymi príkladmi. Spomínané často používané motívy sú smútočný strom alebo tzv. dub plaču, náhrobný kameň, zlomený strom, rastlinné motívy, vázy, srdce, loď, zbrane, podané ruky, presýpacie hodiny, kniha, sviečky či horiace pochodne. Milan Jančo vo svojom príspevku *Historické zahrady a parky a jejich obnova z pohledu zahradního archeologického výzkumu* približuje význam a dôležitosť takéhoto výskumu pre obnovu tejto súčasti kultúrneho dedičstva. Čitateľom predstavuje rôzne činnosti, ktoré záhradný archeologický výskum zahŕňa a aké informácie je možné pomocou neho zistiť. Ďalej rozoberá priebeh realizácie záhradných archeologických výskumov na rôznych lokalitách historických záhrad a parkov Českej republiky.

Veronika Pincová v článku *Kdo byli Hermann kníže Pückler a Eduard Petzold* približuje čitateľom život a dielo týchto osobností spätých s krajinárstvom a tvorbou parkov a záhrad.

Bronislava Porubská
Archív PÚ SR

Glosy z časopisu Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege

(Rakúsky časopis pre umenie a pamiatkovú starostlivosť)
ISSN AUT 0029-9626 roč. LXII, 2008, Heft 1 - 3

Číslo 1

V úvodnom článku Veža Reckturm z Wiener Neustadt (Zrkadlo mestských dejín) autor Patrick Schicht popisuje históriu mestského opevnenia, stavebný vývoj veže, gotickú a neskorogotickú prestavbu

a jej premenu z väzenia na múzeum. Nové poznatky vo vývoji mestského opevnenia poukazujú nato, akú veľkú úlohu zohrala veža pri obrane mesta. Tomáš Chvátal v príspevku Reliéfy na zvonoch od Hansa Mitter von Judenburg skúma veľkú zbierku reliéfov, ktorá sa našla na stredovekých zvonoch v strednej Európe. Svojou kvalitou očividne prevyšujú ostatné stredoveké zvony, ktoré sa nachádzajú v stredoeurópskom priestore. Z dôvodu veľkého počtu pozostalých pamiatok je nevyhnutné, aby im výskumníci venovali ešte veľa pozornosti. Petr Čehovský v článku Plastická výzdoba stavieb v severnom Dolnom Rakúsku a na južnej Morave v prvej polovici 16. storočia analyzuje obdobie v stredovekom umení, keď neskorogotický sloh krok za krokom nahrádza renesančný. Autor sa zameril na diela, ktoré harmonicky kombinujú elementy obidvoch slohov a formujú tak jedinečný „zmiešaný štýl“. Medzi najzaujímavejšie patria tie, ktoré boli vytvorené pre cirkev, šľachtu a mešťanov. Uvedené sociálne skupiny sa naj-

viac identifikovali s nastávajúcim novým umeleckým štýlom.

Identifikácia vzoru rytiny na striebornom kalichu zo 16. storočia (Pôsobenie Hansa Sebald Beham 1500 – 1550) je štúdia Júlie Papp. Autorka skúma 0,5 m vysoký pozlátený renesančný strieborný kalich, v anglosaskej oblasti známy pod názvom Brieger Cup, ktorý sa po dlhom čase objavil v roku 2005 na aukcii v New Yorku. Franz Peter Wanek v štúdiu Busta Jacoba von Holst (Neznáma práca Francesca Mangiottis) prezentuje diela rímskeho sochára, ktorého štýlovo ovplyvnil Gianlorenzo Bernini. Angelina Pötschner v príspevku Zbohom priateľka moja! Teraz umieram. (K posmrtnej podobizni arcivojvodkyne Márie Anny) popisuje smútočné obrady Habsburgovcov. Mária Anna (Marianne) bola najstaršia dcéra Márie Terézie a Františka Štefana Lotrinského. Po smrti matky sa vrátila do Klagenfurtu, kde žila úzko spätá s Kláštorom sv. Alžbety. Pohrebný obrad sa konal na základe jej poslednej vôle. Podľa tradície Habsburgovcov sa jej telo nesmelo pitvať. Pred

Brieger Cup

uložením do hrobky bolo jej telo vystavené v kláštornej kostole. Zachovala sa okrem iného jej dobová vosková figurína a posmrtná podobizeň.

Andreas Nierhaus v článku Vzor Francúzsko (Paláce rodiny Rothschild vo viedenskej štvrti Belvedere) predstavuje

Krems, južná predsieň kostola piaristov, okolo 1508

dva veľké paláce staviteľov Nathaniela a Alberta Rothschildovcov ako výnimočné príklady viedenskej architektúry z konca 19. storočia, ovplyvnené francúzskym štýlom. V príspevku Carl Rahl a jeho monumentálny historický obraz bitka Kimbernátov autorka Cornelia Reiter približuje dielo, ktoré bolo objavené v Kabinete medirytín Viedenskej akadémie. Rahl patrí k známym maliarom z obdobia viedenskej Ringstraße, avšak doteraz málo preskúmaným historikmi umenia. Článok prezentuje bohatosť náčrtov a skíc, ktoré predchádzali toto monumentálne dielo. Günther Buchinger v článku Vila kráľa Semmeringu podáva dobovú fotodokumentáciu zámku Silberer. Najimpozantnejšou stavbou celého Semmeringu je od roku 1895 obnovený zámok, ktorý patril viedenskému športovcovi Victorovi Silbererovi.

Využitie a nevýhoda histórie v modernom kulte pamiatok od autora Renza Casettiho stručne charakterizuje vplyv

Friedricha Nietzscheho na Aloisa Riegla. Theodor Brückler v článku Pramene dejín rakúskej pamiatkovej starostlivosti poukazuje na významnú úlohu rakúskeho následníka trónu arcivojvodu Františka Ferdinanda v období pred 1. svetovou vojnou. Zaujímavý je príspevok Manfreda Kollera Čierne križe a madony v Rakúsku a „problém“ moderného odhaľovania. Autor rozoberá problematiku čiernych madon, problémy reštaurovania krucifixov v Rakúsku, reakcie národopisu na stav ich barokových kópií, úvahy o teórii a praxe reštaurovania. Ukázalo sa, že všetky čierne kópie madon, ktoré boli namaľované po období stredoveku, sa datujú do obdobia baroka. V Rakúsku sa zachovali iba tri na čierne zafarbené krucifixy. Rainhard Rampold v článku Bolestivá Matka Božia ako Madona ochranného plášťa popisuje ikonograficky významný bývalý oltárny obraz z kláštora servitov v Innsbrucku.

Číslo 2 - 3

Dvojčíslo časopisu je rozdelené na dve časti a zameriava sa na ochranu, starostlivosť a výskum pamiatok. V prvej časti sú prezentované vybrané pamiatkové výskumy, realizované obnovy a reštaurátorské akcie. V druhej časti nájdeme podrobný súpis jednotlivých pamiatkových akcií s krátkym abstraktom rozdelený podľa spolkových krajín Rakúska, ako aj správu

Viedeň, Heumühle, stav po reštaurovaní

o činnosti jednotlivých oddelení Spolkového pamiatkového úradu za roky 2006 a 2007.

Kolektív autorov (Günther Buchinger, Manuela Legen, Bruno Maldoner, Paul Mitchel a Doris Schön) v príspevku Dejiny stavby a obnova mlyna Heumühle vo Viedni podrobne popisujú posledný zachovaný mlyn na ulici Schönbrunner 2 vo Viedni 4. Stavebno-historické a archeologické výskumy dokumentujú jeho búrlivé dejiny. História stavby a úpravu domu Urbanhaus na ulici Am Hof 12 vo Viedni

I. prezentujú autori Günther Buchinger, Bruno Maldoner, Paul Mitchell a Doris Schön. Trojročná obnova domu s barokovou fasádou poskytla veľkú príležitosť na jeho stavebno-historický výskum. Patrick Schicht v príspevku Farský kostol v Solle nau podáva dejiny kostola, jeho románske obdobie, gotickú výstavbu veže, obnovu po prvých tureckých vpádoch a počas 17. storočia. Rosemarie Schistl v článku Mestský farský kostol v Murau uvádza prehľad konzervačných a reštaurátorských prác vykonaných pri jeho obnove a odhalenie nástenných malieb v roku 2006. Wolfgang

Huber v príspevku Reštaurovanie interiéru Kellerschlössels v Dürnstene analyzuje obnovu zámku, ktorá trvala menej ako rok. Zisk a nevýhoda historického vývinu je štúdiu, v ktorej autor Gerd Pichler približuje reštaurovanie harmónia vo filiálnom Kostole sv. Kataríny v Oberdünbachu. Autori Renate Madritsch, Georg Mack, Barbara Keiler si v príspevku Aktuálne rozsiahle zámery reštaurovania vo Vorarlbergu všimajú konkrétne objekty - kláštor dominikánok sv. Petra v Bludenz, oltár filiálneho Kostola sv. Mikuláša v Bludesch-Zitz, interiér farského Kostola sv. Mikuláša v Damüls, dómsky farský Kostol sv. Mikuláša vo Feldkirch, farský Kostol sv. Františka Xaverského v Lochau, hostinec Freihof v Sulz.

Angelina Pötschner a Elfriede Wiener sa v článku Nenamáhaj sa slovami, ak sa nezhováraš so slepým! (Leonardo da Vinci) zamýšľajú nad znovuobjavenými zväzkami akvarelov Franza Antona Scheidela, maliara prírodnin. Zobrazenie prírody v polovici 16. storočia, keď sa znovu

prebúdzajú záujem o prírodné vedy, bolo základným predpokladom systematického zachytenia fauny a flóry. Kresby slúžili ako predloha drevorytín, a tým aj na ilustrovanie odborných encyklopédií. V štúdiu Klasická forma a plná zmyslosť Ulrike Emberger-Gaisbauer analyzuje keramickú fontánu, ktorá je produktom spoločnej tvorby dvojice Otto Prutscher a Michael Powolny. Fontány patria vo všeobecnosti k nehnuteľným kultúrnym pamiatkam. Niekedy sa však stanú aj „hnuteľnými“ a vyžadujú spracovanie ako umelecké predmety. Malý príspevok k aporetike pamiatkovej starostlivosti predstavuje Andreas Lehne v štúdiu Revitalizácia jazdeckej kasárne v Grazi.

V druhej rozsiahlej časti časopisu je vo forme súpisu prezentovaná ochrana pamiatok a pamiatkový výskum krajinských konzervačných pracovísk v jednotlivých spolkových krajinách (Burgenland, Korutánsko, Dolné Rakúsko, Horné Rakúsko, Salzburg, Štajersko, Tirolsko, Vorarlberg a Viedeň). Podrobne sú spísané miesta a adresy pamiatkových objektov, ich farebné fotografie a abecedný zoznam. Záverečná časť obsahuje správy o činnosti centrálnych oddelení Spolkového pamiatkového úradu za roky 2006 a 2007 – vývoz pamiatok, archeologické lokality, technické pamiatky, evidencia a výskum pamiatok, súpis pamiatok, historické parky a záhrady, architektúra a stavebná tech-

Sollenau, farský kostol

nika, reštaurátorské dielne pre hnuteľné a nehnuteľné pamiatky, zvukové pamiatky, práca s verejnosťou a archív.

Archív rakúskeho pamiatkového úradu žil v rokoch 2006 – 2007 akvizíciou fasciklov nájdených pri obnove najvyššieho poschodia Michaelovho traktu v Hofburgu. Fascikle obsahujú vyše 1 000 potvrdení „umeleckej komisie“, ktoré sú prameňom pre výskum rakúskej umeleckej a kultúrnej politiky v 70. a 80. rokoch 20. storočia.

Juliana Reichardtová
Archív PÚ SR Bratislava

Otázky zemepanskej správy v Uhorsku

Pod záštitou a v spoločnej spolupráci Slovenského národného archívu, Sekcie archívnictva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, Spoločnosti slovenských archivárov a Katedrou archívnictva a PVH Filozofickej fakulty UK v Bratislave bola 10. 11. 2009 zorganizovaná vedecká konferencia, ktorá si dala za cieľ prediskutovať široké spektrum foriem a súvisiacich otázok k zemepanskej správe v Uhorsku.

Konferenčná sála SNA sa zaplnila pookromne, čo mohlo predpovedať prevahu kvality nad kvantitou, ktorá sa napokon i potvrdila počas diskusií. K masovej návštevnosti neprispela ani nepriazeň počasia, ktorá od ranných hodín bičovala kvapkami dažďa a náporom vetra kamenné obloženie budovy ústredného archívu. Premoknutí návštevníci i prednášajúci pookriali po úvodných príhovoroch riaditeľa SNA Radoslava Ragača a predstaviteľa SSA a Katedry archívnictva a PVH FiF UK v Bratislave Juraja Roháča, ktorí slávnostne otvorili celú konferenciu. Prvý prednáškový blok otvorila predstaviteľka host'ovskej inštitúcie, vedúca oddelenia starších fondov Erika Javošová. Referátom s názvom *K problematike spracúvania archívnych fondov feudálnych vlastníkov v Slovenskom národnom archíve* predstavila osobitosti, slasti i strasti spracúvania archívnych fondov jednotlivých feudálnych vlastníkov, deponovaných v priestoroch SNA. Medzi iným sa venovala problematike depozitných zmlúv a svojrázu fondov cirkevných inštitúcií. Na záver svojho príspevku vyzdvihla vysokú náročnosť spracúvania tohto typu archívnych fondov. Ako druhý predniesol svoj referát zástupca Katedry slovenských dejín FiF UK v Bratislave Ján Lukačka. Podrobným popisom predstavil *Formy správy hradných panstiev v neskorom stredoveku*. Opísal počiatky budovania kamenných hradov po mongolskom vpáde, rozvoj i pokles ich významu za panovania jednotlivých vládarov, ale aj zmeny v obsadení a význame osobitných funkcií v správnych štruktúrach hradných španstiev. Poslednou prednášajúcou prvého bloku bola pracovníčka SNA Miriam Kuzmíková. *Ústredná správa majetkov pezinskej vetvy rodu Pálfiocov na prelome 18. a 19. storočia* bola téma, ktorou prispela k objasneniu majetkovo-správnych štruktúr spomínanej vetvy šľachtického rodu Pálfiocov. Minuciózne charakterizovala vznik ústrednej správy majetkov, príčiny jej následného rozvoja, ale aj spôsoby hospodárenia a osudy bratov Jána a Františka Pálfiocov. Zvláštnu pozornosť venovala „šafáreniu“ mladšieho brata Františka, ktorý nerozvážnymi krokmi prišiel k značným dlhom, čoho dôsledkom bola súdna závera s určeným správcom nad majetkami vlastnými i zdedenými po bratovej smrti. Prvý a druhý

prednáškový blok oddeľovala prestávka spojená s menším občerstvením, o ktoré sa šarmantne starali študentky z prešovskej „liahne“ archivárov, ktoré boli v SNA na povinnej praxi.

Druhý, na referáty najbohatší blok, otvoril Vladimír Rábik z Trnavskej univerzity. Témou jeho príspevku boli *Stredoveké majetkové registre Šintavského panstva*. Ako sa mohlo pozorné ucho poslucháča dozvedieť, tento pramenný materiál je ojedinelý ako po obsahovej stránke, tak aj po stránke kvantitivy, keďže sa dochovali raritne 4 kusy registrov z majetkov menovaného panstva. Na základe historického, paleografického i diplomatického rozboru ponúkol V. Rábik dolnú hranicu pre datovanie registrov. Nasledoval podrobný diplomatický a paleografický rozbor jednotlivých registrov označených písmenami A, B, C a D, poukazujúc na spoločné i rozdielne znaky. Nebola opomenutá ani obsahová stránka, vďaka ktorej je možné sa oboznámiť s menami poplatných mes-tečiek, obcí a lokalít i s konkrétnou formou naturálnych dávok. Ako piata v poradí dostala priestor na prezentáciu svojho príspevku ďalšia pracovníčka SNA Ivana Fialová. Predmetom príspevku *Správa Šaštínskeho panstva v druhej polovici 18. storočia* bol záujem demonštrovať fungovanie správy na majetkoch patriacich samotnému panovníkovi. Boli sledované jednotlivé etapy majetkovo-vlastníckeho vývoja, ako prebratie majetkov od zadĺženého bývalého zemepána pod riaditeľstvo cisárskej správy, spojenie šaštínskych a hollíckych majetkov a pod. Bola predstavená diferenciácia štruktúr správy, kde medzi inými bola popísaná funkcia a sociálne postavenie banských fojto. Pozornosť bola venovaná tzv. *Menschaftbuch*, ktorá obsahovala demograficky zaujímavé historické záznamy. Šiestym prednášajúcim bol Peter Keresteš zo Štátneho archívu v Nitre, ktorý zaujal témou *Zemepanská správa na majetkoch rodu Huňadyocov z Mojmíroviec v 18. a 19. storočí*. Prednášajúci detailne rozviedol fungovanie správnych štruktúr na rodových majetkoch, dvojstupňovosť správy so zreteľom na mojmírovský okruh majetkov a vyzdvihol osobu grófa Jozefa Huňadyho. V tejto súvislosti P. Keresteš upozornil na povšimnutiahodný a na bádanie perspektívny klan profesionálnych úradníkov z rodiny Appelocov. Kvarteto

prednášajúcich druhého bloku uzatváral riaditeľ SNA Radoslav Ragač. Vo svojom referáte *Komposorát rodu Jesenských v Hornom Jasene a jeho správa* sa s poslucháčmi podelil o poznatky získané z novotou voňajúcej akvizície SNA. Ako názov napovedá, išlo o archívny materiál z rodového archívu rodu Jesenských v Hornom Jasene. Príspevok bol zameraný na riadenie a správu majetku komposorátu, jej dejinný vývin, obsadenie jednotlivých postov, formu výmeny čelných predstaviteľov, ale aj spôsoby delby výnosov medzi jednotlivých členov komposorátu. Tento príspevok bol, dúfajme, prvou lastovičkou na čele celého krdla, ktorý bude obdobne dôstojne prezentovať novú akvizíciu SNA. Po druhom bloku bol duch nejedného poslucháča sýty výdatnou stravou, preto dozrel čas nachovať i telo. Počas prestávky bolo umožnené záujemcom pozrieť si výstavu z nových akvizícií oddelenia starších fondov SNA a výstavu Móda 20. storočia v archívnych dokumentoch.

Poobedňajší prednáškový cyklus sa niesol v znamení drobných technických problémov, ktoré vyvrcholili jedinou zmenou poradia prednášajúcich proti programu. Tretí blok teda odštartovala svojím premiérovým vystúpením na vedeckom podujatí doktorandka na Katedre archívniectva a PVH FiF UK v Bratislave Katarína Červeňová. Jej príspevok niesol názov *Vplyv zemepanskej správy na život mestečiek – Oravské panstvo a mestečko Veličná* a podelila sa v ňom s prítomnými poslucháčmi o pozoruhodné informácie získané zo svojho archívneho výskumu na poli fungovania Oravského panstva. Ako samotný názov napovedá, dôraz kládla na

postavenie mestečka Veličná, vplyv vrchnosti na každodenný život mestečka, ako výber kandidátov a samotnú voľbu predstaviteľov mestečka. Svoje rozprávanie spestrila humornými nariadeniami a situáciami, na ktoré natrafila v archívnych materiáloch. Daniela Fukasová bola poslednou pracovníčkou SNA, ktorá potešila sluch i zrak prítomných. Bola totiž zároveň aj prvá, ktorá svoj referát odprednášala obohatený o projekcie. Jej témou bola *Libera villa - charakter a vývoj z pohľadu*

jej príspevok s barokovým názvom *Miera koncentrácie majetkovej držby a jej vplyv na zemepanskú správu v prostredí premonštrátskych konventov v Bzoviku, Šahách a Kláštore pod Znievom*. Ani tento príspevok sa neobišiel bez vizuálnych pomôcok, ktoré však boli nie vinou prednášajúcej mierne degradované technickým zázemím hosťujúcej inštitúcie. Napriek tomu bolo možné sa dozvedieť o vzniku, rozsahu a zmenách majetkovej držby spomenutých konventov, o spôsobe obživy ich členov, a samozrejme o správnej štruktúre fungujúcej na jednotlivých majetkoch. Hovorené slovo bolo vhodne doplnené farebnou projekciou, kde treba vyzdvihnúť mapy, do ktorých boli graficky umiestnené a vymedzené jednotlivé majetkové celky. Osobitne treba spomenúť živú diskusiu, ktorá sa rozpútala po každom prednáškovom cykle. Diskutujúci povýšili svojimi postrehmi referáty prednášajúcich na novú úroveň a obohatili prítomných postrehmi a vedomosťami, ktoré sa pre rozsah alebo krátkosť času nemestili do obsahu samotných referátov. Diskusia potvrdila živý záujem a aktuálnosť témy tejto vedeckej konferencie.

Vďaka preto patrí usporiadateľom i prednášajúcim za hodnotne strávený deň. Zároveň sa žiada pripomenúť slová riaditeľa SNA o plánovanom pokračovaní jesenných konferencií zameraných na zaujímavosti zo starších dejín, azda obohatených o nový jarný cyklus, zameraný na problematiku z novších dejín. Zostáva teda len nechať sa milo prekvapiť.

Lukáš Svěchota
Archív PÚ SR Bratislava

Foto: Slovenský národný archív

Najstaršia listina z fondu Komposorát rodu Jesenský v Hornom Jasene z roku 1455

majetkovej držby. V tomto zaujímavom príspevku bola otvorená problematika definície a slovenského ekvivalentu pojmu *libera villa*, rozsah privilegovanosti i rozdelenie obcí na základe existencie na tom ktorom type zemepanskej pôdy. D. Fukasová predviedla prostredníctvom projekcie geografickú lokalizáciu jednotlivých obcí majúcich tento charakteristický správny ráz. Ako úplne poslednou prednášajúcou sa pre technické problémy na výpočtovej technike stala delegátka Archívu PÚ SR Henrieta Žažová. O to viac však zaujal

Fenomén rodiny v minulosti Slovenska

Rodina ako najmenšia a najzákladnejšia jednotka spoločnosti je v posledných rokoch častou témou výskumov rôznych spoločensko-vedných odborov. Slovenskí, českí a maďarskí odborníci mali možnosť prezentovať výsledky svojho bádania na konferencii Fenomén rodiny v minulosti Slovenska, ktorá sa uskutočnila v dňoch 22. – 24. septembra 2009 v Bardejove. Jej organizátormi boli Sekcia pre dejiny miest a Sekcia pre dejiny rodov pri Slovenskej historickej spoločnosti SAV, Štátny archív v Prešove – pobočka Bardejov a Historický ústav SAV.

Konferencia bola nabitá zaujímavými a kvalitnými príspevkami, medzi ktorými dominovali projekty pracovníkov Historického ústavu (HÚ) SAV. Organizátori sľúbili uverejnenie celých textov na webovej stránke www.forumhistoriae.sk, preto sme z takmer 40 prednášok vybrali len niekoľko ukážok, ktoré sa najviac dotkli „fenoménu rodiny“. Podrobnejšie sa venujeme druhej sekcii konferencie, ktorej rokovacím jazykom bola maďarčina.

Hneď v úvodnom príspevku objasnila Tünde Lengyelová termín *familia*, vzniknutý zo slova *famulus* (domáci sluha). Pôvodne tento termín znamenal „majetok muža“ a vyjadroval vlastnícky vzťah muža k jeho žene, deťom, otrokom, dobytku a ostatnému majetku. Prednášateľka načrtla vývoj rodiny od prehistorických čias do súčasnosti, pričom sa sústredila na neľahké postavenie žien v rodine, ktoré pretrvávalo v podstate až do 20. storočia. V spoločnosti presne určujúcej a tolerujúcej len podriadené a závislé postavenie žien sa mohli presadiť len výnimočne silné a emancipované osobnosti. Vladimír Segeš pripomenul poslucháčom, že aj panovnícke rody a dynastie, ktoré tvorili naše dejiny, sú vlastne tiež rodinami s charakteristickými príbuzenskými vzťahmi. Archeologička Hana Chorvátová sledovala fenomén rodiny postihnuteľný v archeologických nálezoch pochádzajúcich najmä z pohrebísk. Obmedzená možnosť interpretácie artefaktov dáva vzniknúť rôznym teóriám o postavení a živote jednotlivcov v rámci rodiny i celého spoločenstva.

Štúdium rodinných problémov analyzou archívnych prameňov dokumentovali viacerí prednášatelia. Príbehy zo života bardejovských mešťanov boli témou príspevku Márie Petrovičovej, ktorá skúmala mestské knihy z 15. storočia. Jozef Petrovič zase predstavil významné bardejovské rodiny zo 16. storočia. Rodiny žilinských mešťanov sa pokúsil zaradiť do širších európskych súvislostí Michal Bada. Miloslava Bodnárová prišla so zaujímavými štatistickými údajmi zo života rodín v mestách Pentapolitany v 16. storočí. K poznaniu mestských elít vo vinohradníckych mestách Modre, Pezinku a Svätom Jure už tradične prispievajú výskumy Michala

Duchoňa. Rodiny lekárnikov v Trenčíne 16. storočia sledovala v prameňoch Viera Bernátová. Tri storočia národne uvedomeleho a politicky činného rodu Pálkoviec s prehľadom prezentoval Zdenko Ďuriška. Iný pohľad na meštianske rodiny poskytli prednášatelia z Mestského múzea Bratislava (Marta Janovičková, Elena Kurincová, Zuzana Francová, Anton Fiala), ktorí sledovali významné rodiny Prešporka a spestrili podujatie ukážkami múzejných dokumentov. Úplne z iného pohľadu sa pozrela

Prvá strana kongregačného protokolu Liptovskej župy z rokov 1732 - 1735

na fenomén rodiny Viera Obuchová, ktorá sa zaoberala bratislavskými robotníckymi kolóniami na prelome 19. a 20. storočia.

V centre pozornosti viacerých bádateľov boli významné šľachtické rody. Svadobné zvyklosti Esterházyovcov prítlačivo osvetlila Diana Duchoňová. Sobášna politika Pálfičovcov v prvej polovici 17. storočia ako výsledok obchodných transakcií dominovala v prezentácii Anny Fundárkovej. Pálfiovcom venuje svoje výskumy aj Daniel Hupko, ktorý sa sústredil na vzťahy medzi členmi rodu na Červenom Kameni a v Smoleniciach. Spriaznenosť úradníckych rodín na Liptove v 18. storočí na príklade Okoličaničovcov a Sentiváničovcov rozobral Tomáš Janura.

Interdisciplinárny prístup k výskumu fenoménu rodiny umocnili príspevky

d ďalších odborníkov. Etnológovia Jozef Varchol a Nadežda Varcholová zaujali podrobným vysvetlením tradičných rodinných zvykov a obradov Rusínov – Ukrajincov na východnom Slovensku. Až do čiernej Afriky zaviedla poslucháčov etnológica a religionistka Lucia Pawliková, ktorá predstavila pre nás neznámy model polygamnej rodiny rozšírený aj v súčasnosti. Identifikáciu príslušníkov rodiny v priestore a čase na základe historického vývinu jazyka fundovane predniesol Pavol Žigo.

Druhá sekcia konferencie sa uskutočnila v zasadačke nedávno obnovej budovy bardejovského archívu zariadenej historickými archívными skriňami z 19. storočia. Prednášky historikov z maďarských vedeckých inštitúcií tak odzneli v miestnosti, kde na auditorium vanul duch histórie. Poslucháčov zaujali erudovanými príspevkami, prostredníctvom ktorých sa ocitli v rôznych časových dimenziách od vrcholného stredoveku do konca novoveku. Prednáška Attilu Zsoldosa ilustrovala rodinné väzby medzi potomkami ostrihomského mešťana Syrliza, ktorí sa sobášmi etablovali aj v Stoličnom Belehrade. Referent nás oboznámil s „príbehom“ jedného ostrihomského paláca, resp. osudmi jeho majiteľov v rokoch 1240 – 1327 na základe výsledkov archívneho výskumu listín. Syrliz a jeho potomkovia boli kupci so súknom a vínom, paláce vlastnili v Ostrihome aj v Stoličnom Belehrade. V oboch lokalitách žila početná valónska komunita, ktorá sa zaoberala predovšetkým obchodom a remeslom a usadzovala sa v dôležitých centrách ako boli kráľovské a biskupské sídla. Syrliz tiež patril k osadníkom, ktorí pochádzali z románskych krajín.

O sídlach uhorského kráľovského dvora v stredoveku informoval István Tringli. Popri hlavnom meste – Budíne jestvovali sídla – rezidencie kráľovského dvora. Do 13. storočia aj v Uhorsku fungoval kočovný systém ako v západnej Európe (*curia regalis, palatium regis, Pfalz*). Poslední Arpádovci už mali stále sídla v Starom Budíne, Budíne a krátku dobu aj v rumunských mestách Temešvár a Lippa. Od roku 1323 bol anjuovský kráľovský dvor

vo Vyšehrade nad Dunajom, až kým ho v rokoch 1405 – 1408 Žigmund Luxemburský neprestáhoval do Budína. Rezidencia tu jestvovala až do osmanskej okupácie v roku 1541, ale za panovania Mateja Korvína bolo ďalšie sídlo dvora aj vo Vyšehrade nad Dunajom. V kráľovských sídelných mestách bolo nevyhnutné, aby mali dvorskí úradníci z radov rodovej elity paláce, a pri palácoch si potom kupovali domy ich familiári. Obyvateľmi tretiny budínskych palácov tak v stredoveku boli šľachtici. Aristokrati sa vo dvorských funkciách v priebehu rokov menili, preto sa paláce tzv. kráľovskou výmenou dostávali do užívania predstaviteľov najvyššej šľachty aktuálne zaplňajúcej funkcie na dvore. Zväčša však mali rodové majetky vzdialenejšie položené od kráľovského sídla, preto sa usilovali získať aspoň jedno sídlisko na vidieku v okolí sídelného mesta, aby zabezpečili hospodárske zázemie pre svoj palác. Aj tieto sídla v dnešnej Peštianskej župe boli predmetom kráľovskej výmeny. Panovník ich podľa potreby mohol odňať a darovať podľa ľubovôle, pričom pôvodného majiteľa odškodnil iným majetkom. Kráľ potreboval mať svojho úradníka nablízku, preto nanútil výmenu majetkov. Po prvýkrát sa s kráľovskou výmenou stretávame v roku 1311.

Zaujímavá prednáška, ktorej obsah rozprúdil živú diskusiu, odznela z pera Enikő Csukovits. Porovnávala štruktúru rodiny v neskorom stredoveku v štyroch uhorských sídlach. V slobodnom kráľovskom meste v Košiciach, v sídle Hontianskej stolice vo Vinici, v mestečku Sziget v župe Šomod a v dedine Keresztúr pri Rábe. Na základe daňových súpisov z roku 1520 zistila, že vo Vinici sa nachádzalo 44 domácností poddaných a žilo 348 osôb. Na jednu domácnosť teda pripadalo v priemere 7,9 osôb. V Keresztúre žilo len priemerne 6,3 osôb v jednej domácnosti, ktorých bolo 47, a obyvateľov 294. V 50. rokoch 16. storočia sa v jednej domácnosti v poddanskom mestečku Sziget tiesnilo priemerne až 13 osôb, čo súviselo aj s príchodom utečencov pred osmanskými dobyvateľmi. 371 rodín, t. j. 1 344 osôb obývalo 100 domácností. Podľa sčítania obyvateľov časti mesta z roku 1549 žilo v 119 košických domácnostiach priemerne len 3,8 osôb. Okrem daňových súpisov E. Csukovits analyzovala aj matričnú knihu Spolku sv. Duchu v Ríme z rokov 1446 – 1523, do ktorej sa zapisovali pútnici a členovia ich rodín, pre ktorých putovali do centra rímskokatolíckej cirkvi, aby získali odpustky. Najviac pútnikov z Uhorska bolo v Ríme

pochopiteľne v jubilejnom roku 1500. Po odčítaní duchovných osôb jednu rodinu na konci stredoveku v Uhorsku tvorilo v priemere 3,43 osôb. Prednášajúca skonštatovala, že priemerná rodina v Uhorsku na konci stredoveku pozostávala z 3 – 4 členov, a teda bola len 1 – 2-detná, pričom do úvahy vzala iba deti, ktoré sa dožili dospelého veku. Nabúrila tak predstavu o mnohopočetných a viacgeneračných rodinách. Samozrejme, markantné boli rozdiely na vidieku a v mestách, do úvahy je potrebné vziať aj množstvo ďalších aspektov, napr. konfesijný a pod.

Borbálya Benda prítomných uviedla do novoveku, keď poskytla prehľad o študijných cestách členov maďarskej a chorvátskej vetvy Erdődiocov. Študujúci členovia chorvátskej vetvy preferovali najmä Štajerský Hradec a talianske univerzity

Kongregačný protokol Liptovskej župy z rokov 1735 – 1738

v Padove a Boloni kvôli ich blízkosti. Príslušníci druhej vetvy zase uprednostňovali univerzity vo Viedni a Trnave. Na vojenskú kariéru členov Forgáčovského rodu v 17. storočí sa zamerával István Czigány. Žigmund Forgáč na strane Habsburgovcov rokoval o mieri so Štefanom Bočkajom, v roku 1609 bol hlavným hornouhorským kapitánom a získal hajdúchov na kráľovskú stranu. Jeho brat Adam bol hlavným hornouhorským kapitánom v rokoch 1643 – 1645. Nedokázal však v roku 1663 zabrániť obsadeniu novozámockej pevnosti osmanskými oddielmi. Krajinské stavy ho obvinili z nevydarenej obrany, ale svoje meno a zvolenú taktiku očistil. Od roku 1670 bol dokonca krajinským sudcom až do svojej smrti v roku 1681. Jeho syn Šimon zradil kráľovskú dynastiu a pridal

sa ku kurucom Františka II. Rákóciho. V roku 1706 bol zajatý a väznený do roku 1710. Potom emigroval spolu s vernými Rákóciho stúpenkami. O Šimonovi Forgáčovi pripravuje I. Czigány knižnú monografiu a na účastníkov konferencie sa obrátil s prosbou o pomoc pri hľadaní jeho portrétu.

Posledný príspevok druhej sekcie patril rodinnej stratégii v bratislavských nemeckých evanjelických rodinách v rokoch 1770 – 1848. Árpád Tóth priblížil voľbu remesla a povolania, výber študijných miest, sobášnu politiku v mestskej spoločnosti na prahu priemyselnej revolúcie. Vo vydavateľstve Kalligram vyšla jeho publikácia k uvedenej téme s názvom *Polgári stratégiák. Életutak, családi sorsok és társadalmi viszonyok Pozsonyban 1780 és 1848 között*, ktorá mapuje stratégiu 400 bratislavských rodín. Účastníkom prezentoval skúmanú problematiku na príklade rodín Tekuschovcov, Birnstingelovcov, Habermayerovcov, Würzlerovcov, Roykovcov a Zetterovcov.

V posledný deň konferencie vystúpila Mária Kohútová s príspevkom *Rodina na Slovensku v 17. storočí so zreteľom na roľnícke a vidiecke obyvateľstvo*, pričom sa venovala predovšetkým socioekonomickým a demografickým pomerom v niektorých obciach západného Slovenska vychádzajúc z ranonovovekých matričných záznamov. Mária Novosádová sa vo svojom príspevku *Vplyv sociálneho postavenia na prospech žiakov v minulosti Humenného a okolia* zamerala aj na edukáciu rómskej minority v prvej polovici 20. storočia. Štatisticko-demograficky boli koncipované príspevky Libora Bernáta *Sobášnosť v 18. storočí v ilavskom dekanáte* a Pavla Tišliara *Komparácia a klasifikácia domácností a rodín na príklade vybranej vzorky obyvateľstva Nitrianskeho okresu z roku 1919*.

Bardejovská konferencia ukázala, že výskum rodinnej problematiky v minulosti je prítlačivý pre bádateľov z viacerých vedných odborov. Z príspevkov vznikla zaujímavá skladačka informácií, ktorá je nenahraditeľným príspevkom k poznaniu dejín Slovákov, ale aj iných národností žijúcich na území Slovenska, a to zo všetkých sociálnych skupín.

Martina Orosová a Henrieta Žažová,
Archív PÚ SR Bratislava
Michal Bada, Historický ústav SAV

Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach 2009

Thotoročná konferencia Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach, ktorú už tradične organizuje Katedra dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty na Trnavskej univerzite, sa konala 21. – 22. októbra. Tento ročník bol venovaný Generácii 1909 a osobnosti Cypriána Majerníka.

Titulnej téme konferencie patril prvý blok prednášok. Ako prvý v ňom zaznel príspevok Milana Hamadu *Generácia 1909 a nadrealizmus*, ktorý charakterizoval výtvarníkov tejto generácie i nadrealistickú literatúru a priblížil spoluprácu týchto dvoch skupín. Na túto tému nadviazali príspevky Zsófie Kiss-Szemán *Biely kôň. Metafyzické a surrealistické intermezzo v tvorbe Cypriána Majerníka* a Kataríny Ihringovej *Avantgarda 38 – začiatky umenovedného bádania na Slovensku*. História a fungovanie galérie Cypriána Majerníka v Bratislave priblížil Richard Gregor, pričom sa zameril aj na činnosť ostatných slovenských galérií pomenovaných po významných osobnostiach slovenskej moderny.

V ďalšej časti konferencie nasledovali najmä architektonické témy. Osudy drevených tolerančných kostolíkov, z ktorých sa na území Slovenska dodnes zachoval len jediný v obci Dúžava, priblížil Miloš Dudáš. Stavebným vývojom troch kaštieľov v Hurbanove, ktorých vznik súvisí s rodinou Konkoly Thege a dva z nich sa do dnešných dní nezachovali, sa zaoberala Adrianna Récka. Ivan Gojdič sa venoval významným dielam funkcionalistickej architektúry v Bratislave z dielne architektov Aloisa Balána a Jiřího Grossmana. Budovy poisťovní na Bezručovej ulici charakterizoval po stránke hmotovej skladby i jednotlivých architektonických a funkčných detailov, ktoré sa dodnes zachovali. Tieto pozoruhodné stavby, ktoré sú dnes v značne zanedbanom stave, by sa v budúcnosti mali obnovovať. Rôzne druhy novodobých architektonických zásahov do historického prostredia na konkrétnych príkladoch demonštrovala Jarmila Lalková v príspevku *Tvorba architekta v pamiatkovo chránenom území*. Táto autorka pokračovala aj ďalším príspevkom, v ktorom priblížila proces rehabilitácie historických cintorínov na Zvonovom vršku v Banskej Štiavnici.

Prevažne na výtvarné pamiatky bol zameraný ďalší blok prednášok. Drevené

renesančné a barokové epitafy a mortuária v kostole v Štítniku priblížila Edita Kušnierová. Tieto diela sú pre nás zaujímavé nielen svojou rezbárskou a maliarskou výzdobou, ale aj svojou textovou zložkou,

Foto: B. Porubská

Kostol Narodenia Panny Márie v Zelenčí

Foto: B. Porubská

Románska rodunda v Križovanoch nad Dudváhom

vd'aka ktorej predstavujú aj významné literárne pamiatky. Dielu trnavského sochára a rezbára Víta Stadlera sa vo svojom príspevku venovala Ingrid Štibraná. Zamerala sa na diela v Kostole Panny Márie v Smoleniciach, najmä na ranobarokovú drevenú plastikú piety. Jana Lau-

ková predstavila diela rakúskeho maliara a grafika Eduarda Gurka zastúpené v zbierkach Galérie mesta Bratislavy. Tematiku knižných pamiatok zastupovali príspevky Kataríny Karabovej-Šotkovskej Pozoruhodná tlač z knižného fondu Spolku sv. Vojtecha v Trnave venovaný dielu *Heroica symbola* francúzskeho znalca emblematickej Claude Paradina z roku 1562 a Zuzany Dzurňákovskej *K symbolike grafiky z diela Francisca Kollera: Vox clamantis in deserto (1694)*. Lubomíra Fašangová prezentovala prelínanie prvkov kresťanského a islamského umenia na architektonických dielach španielskej Andalúzie. Reštaurátorské dielo a najvýznamnejšie projekty reštaurátora Alberta Leixnera prezentovala Eva Križanová. Na reštaurátorskú tematiku nadviazala Anna Paulínyová,

ktorá sa venovala puristickej regotizácii mestského hradu v Kremnici v 19. storočí pod vedením Ferenc Storna prezentovanej na základe dobovej dokumentácie zo šopronského múzea F. Storna. V záverečnom príspevku *Drôt v sochách a objektoch* Monika Váleková predstavila súčasných výtvarníkov, ktorý vo svojej tvorbe uplatňujú výtvarné pôsobenie tohto materiálu pomocou rôznych techník jeho spracovania.

Doplnením prednáškového časti konferencie bola už tradične exkurzia po pamiatkach Trnavy a jej okolia. Prvou zastávkou bola prehliadka archeologického náleziska karnera v Trnave pri Kostole sv. Mikuláša. Účastníci si ďalej mohli prezrieť zaujímavú modernú architektúru Kostola Narodenia Panny Márie v Zelenčí postavenom v 60. rokoch 20. storočia s rozsiahlym súborom vitráží podľa návrhu Vincenta Hložníka. Nasledovala ďalšia sakrálna stavba, tentoraz však románska rotunda v Križovanoch nad Dudváhom, ktorá dnes tvorí súčasť novodobého kostola z 30. rokov. Exkurziu ukončila prehliadka empírového divadla v areáli kaštieľa v Hlohovci.

Bronislava Porubská
Archív PÚ SR

Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja

Otvorenie 16. ročníka odborného pamiatkového seminára uskutočneného 8. decembra 2009 v Trnave sa nieslo v duchu ocenenia a vyzdvihnutia kvalít obnovy západného krídla trnavskej radnice. Mesto Trnava investovalo do niekoľkoročnej rekonštrukcie tohto objektu viac ako 18 mil. Sk (597.490,53 €). Jeho úsilie bolo 26. novembra korunované získaním Ceny Fénix – Kultúrna pamiatka roka 2008 v kategórii Príprava a realizácia obnovy/reštaurovania národnej kultúrnej pamiatky udelenej Ministerstvom kultúry SR.

Po premietnutí filmu o udeľovaní cien sa k cene vyjadril a účastníkov seminára pozdravil primátor Trnavy, Štefan Bošňák. Potom nasledovali odborné prednášky až na jednu výnimku zamerané na rozmanité podoby krajského mesta Trnava v časovom horizonte od raného stredoveku po 18. storočie.

Výsledky archeologického výskumu pri Bazilike minor sv. Mikuláša prezentovala Katarína Kuzmová a Erik Hrnčiarik. Výskum, ktorý financovala trnavská samospráva, prebiehal pod gesciou Katedry klasickej archeológie FiF TU v rokoch 2008 – 2009. Počas výskumu bolo odkryté pohrebisko, na ktorom sa našli zvyšky textílií, pracky, krížiky, mince a žetóny. Skúmané boli aj staršie fázy baziliky, doplnený pôdorys Kostola sv. Michala (južne od baziliky) a v juhovýchodnom nároží objavená kruhová stavba s apsidou. Predpokladá sa, že išlo o dvojpodlažný karner, v ktorom sa v hĺbke 2,4 m od koruny zachovaného muriva nachádzala 320-centimetrová vrstva kostí. Podľa nálezov keramiky sa jeho výstavba kladie do 12. – 13. storočia a zánik okolo roku 1360 pred výstavbu svätyne dnešnej baziliky. V roku 2010 bude archeologický výskum pokračovať a objekt karnera bude sprístupnený verejnosti.

Identifikácia mincí a žetónov nájdených počas výskumu pri Bazilike minor sv. Mikuláša bola predmetom prednášky Jána Hunku z Archeologického ústavu SAV v Nitre. Počas výskumu v roku 2008 archeológovia našli 9 mincí a žetónov a o rok neskôr 10 mincí, ktoré pochádzali z 15. – 18. storočia. Najstaršie 2 fénigy boli razené v polovici 15. storočia.

Posledná prednáška k Bazilike minor sv. Mikuláša bola venovaná kamennému materiálu zo stavby pod bazilikou, karnera s apsidou, základov svätyne, rímsy južnej lode a svätyne. Prednášajúci Daniel Pivko z PriF UK v spoluautorstve s Alžbetou Hornáčkovou z PdF TU zistili použitie lomového kameňa z Malých Karpát (z oblasti medzi Pezinkom a Hornými Orešanmi), kremenca z riečnych terás okolo Trnavy, krinoidového vápenca z oblasti Smolenice – Lošonc a kalového vápenca z územia Kuchyne – Smoleníc. Nájdené karbonatické

pieskovce (tzv. dobrovodský kameň) boli ťažené v kameňolome v Dobrej Vode známom od stredoveku.

Druhou pertraktovanou sakrálnou architektúrou v Trnave bol špitálsky Kostol sv. Heleny. Architektonicko-umelecko-historický výskum v rámci obnovy interiéru uskutočnili privátna výskumníčka Jaroslava Žuffová a Ivan Gojdič z FiF TU.

Foto: Slovenský národný archív
Poriadok slávnostného príchodu arcibiskupa Jozefa Baťániho v roku 1776

Prvá stavebná etapa kostola je kladená do konca 13. a začiatku 14. storočia. Prestavaný bol v renesančnom a barokovom slohu, obnovovaný v 19. storočí. Podobne aj interiérové prvky, z ktorých najhodnotnejšie sú zvyšky gotického krídlového oltára a krstiteľnica v bočných kaplnkách.

Martin Tibenský z Katedry histórie FiF TU osvetlil organizáciu obrany Trnavy v 15. a na začiatku 16. storočia. Na základe písomných prameňov je v meste doložená prítomnosť výrobcov strelných mechanických zbraní od roku 1400, výrobcov chladných zbraní – kováčov, palných zbraní od roku 1404 či výrobcov obliehacích zbraní od roku 1396. Na čele obranných zložiek mesta stál kapitán. Do roku 1509 boli štyria alebo traja. Prednášajúci predstavil organizáciu obrany v časoch mieru aj v obdobiach vojenských konfliktov.

Neskorobarokové festivity auditóriu priblížil Radoslava Ragač zo Slovenského národného archívu. Predmetom jeho príspevku boli programy slávnostného príchodu ostrihomských arcibiskupov do ich sídla v Trnave v 18. storočí po menovaní do funkcie, ktoré predstavil na príklade príchodu Jozefa Baťániho. Za arcibiskupa bol menovaný 1. júna 1776 a o mesiac neskôr 1. júla vstúpil slávnostne do Trnavy. Do mesta ho sprevádzali predialisti z Vojky. V Trnave ho privítali zástupcovia mesta, šľachtici, kanonici a od brány sprevádzali ku Kostolu sv. Mikuláša. Na druhý deň po hostine pokračovala ceremónia opäť v kostole, kde mu bolo odovzdané pálium. Nasledovala slávnostná bohoslužba a pohostenie.

Aktivity jezuitov v Bielom Kostole vzdialenom od Trnavy 4 km analyzovala Zuzana Rábiková z KPÚ v Trnave. Majer v Bielom Kostole dostali jezuiti v roku 1630 a vlastnili ho do roku 1773. Išlo o hospodársky celok, ktorý mal zabezpečiť trnavské kolégium, od roku 1635 Trnavskú univerzitu. Už prvý rektor Juraj Dobronocký nariadil upraviť areál, ktorý okrem hospodárskej funkcie mal byť zároveň aj miestom jesennej rekreácie pre profesorský zbor. Plocha s rozlohou 6,5 ha bola z troch strán obklopená záhradami, z ktorých jedna bola obohaná murovaným opevnením so štyrmi baštami. Po poslednom stavovskom povstaní boli obytné a hospodárske budovy obnovované v roku 1711 a radikálne prestavané v rokoch 1719 – 1723. Poslednú úpravu realizovali jezuiti v roku 1763. Prednášajúca predstavila aj architektonicko-historický vývoj dnes už zaniknutých sakrálnych stavieb v Bielom Kostole – Kaplnky sv. Martina a Kaplnky sv. Rozálie.

Účastníci seminára mali počas prestávky možnosť navštíviť objekt oceneného západného krídla trnavskej radnice. V zborníku zo 16. ročníka bude uverejnený aj príspevok Jaroslavy Žuffovej s názvom Architektúra odkryté archeologickým výskumom pri Bazilike minor sv. Mikuláša, ktorý s časových dôvodov neodznel.

Henrieta Žažová
Archív PÚ SR

Výskum a obnova ranostredovekej sakrálnej architektúry

V dňoch 11. – 12. 11. 2009 sa v Centre vedecko-technických informácií SR v Bratislave uskutočnil seminár Výskum a obnova ranostredovekej sakrálnej architektúry, ktorý zorganizoval Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (PÚ SR) s finančnou podporou Sekcie kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry Slovenskej republiky (MK SR).

Cieľom seminára bolo interdisciplinárne priblížiť stav výskumu a obnov sakrálnej architektúry od roku 2002, keď nadobudol platnosť zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu. Zúčastnili sa ho domáci a českí odborníci z oblasti architektonicko-historického, umeleckohistorického, archeologického a reštaurátorského výskumu, ako aj historici a archivári. Príspevky boli zamerané na priblíženie výsledkov rôznych druhov výskumov, ktoré sú realizované ako podklad k pamiatkovej obnove týchto stavieb. Pôvodný zámer sústrediť pozornosť predovšetkým na ranostredovekú sakrálnu architektúru bol v priebehu zostavovania programu rozšírený aj o mladšiu architektúru z gotického obdobia.

Úvodný blok príspevkov bol venovaný našej najstaršej architektúre a to výskumu tzv. Dolného kostola Katedrály sv. Emmeráma v Nitre (P. Bednár, Z. Poláková, M. Šimkovic), Kostolu sv. Margity v Kopčanoch (R. Petrovič, J. Puškár), Kostolu sv. Juraja v Kostolčanoch pod Trábečom (P. Bisták, M. Bóna, P. Barta) a najnovším zisteniam ku Kostolu Panny Márie v Klátovskej Novej Vsi-Sádku (J. Lukačka, J. Urmínský, M. Bóna, M. Mikuláš). Románsku architektúru predovšetkým vidieckeho prostredia nám priblížili príspevky o Kostole sv. Jána Krstiteľa v Sedmerovci-Pominovci (S. Paulusová, M. Kalinová, M. Ružňanová), či o rotunde v Domaniži (S. Paulusová, K. Prášek). Podobne boli zaujímavé príspevky o Kostole sv. Martina v Bátovciach (M. Šimkovic, M. Matejka) a Kostole sv. Alžbety v Šaštíne-Strážach (M. Kalinová). Výskum mestských sakrálnych stavieb reprezentoval karner v Trnave (K. Kuzmová, E. Hrnčiarik). V nasledujúcom bloku bola venovaná pozornosť kláštorným súborom. Výsledky výskumu benediktínskeho kláštora v Nitre na Zobore predstavil M. Samuel a aktuálne boli priblížené aj výsledky výskumov dominikánskych kláštorov v Banskej Štiavnici (M. Miňo, I. Gojdič, S. Paulusová) a v Košiciach (I. Gojdič). Na záver úvodného dňa seminára sa špecifickej téme letnerov v mendikantskej architektúre venoval Š. Oriško.

Dopoludňajší blok druhého dňa bol

venovaný českým kolegom, ktorí nám sprostredkovali sledovanú tému z ich pohľadu. Prezentácie archeologických architektonických nálezov na území Prahy a ich stav v súčasnosti nám priblížil M. Tryml. Archeologický výskum a prezentáciu románskeho kostola v Tasove prestavaného v mladších obdobiach na faru nám priblížili P. Kryl a J. Unger. H. Talli Hlubučková nám sprostredkovala priebeh obnovy kostola v Nudvojovicích-Turnově. Zaujímavé bolo analyzovanie príčin nedávneho zrútenia veže románskeho, barokovo prestavaného kostola v Lenešicích. No a

Foto: M. Kalinová

Kostol sv. Michala Archanjela v Dražovciach

na záver tohto bloku nám význam zachovania funkcie sakrálnych objektov pre ich existenciu doložili R. Lavička a J. Havlice príspevkom o obnove románskeho Kostola sv. Mikuláša v Boleticiach, ktorý bol v nedávnej minulosti značne zdevastovaný užívaním priľahlého územia na vojenské účely. V ďalšom bloku bola pozornosť sústredená už opätovne na územie Slovenska, no už na mladšiu architektúru gotického obdobia, a to z rôznych pohľadov. S najnovšími technickými spôsobmi sledovania trhlín v Kostole Panny Márie v Socovciach oboznámili prítomných K. Ďurian a P. Krušínský. Výsledky reštaurátorského výskumu Kostola sv. Štefana v Žiline-Závodí, ktoré významne doplnili aj poznanie

jeho stavebno-historického vývoja a technológiu výstavby nám priblížil J. Dorica. P. Glos, L. Suchý a D. Sabol priblížili obnovu kostola v Šindliari zameranú najmä na rekonštrukciu historickej krovnej konštrukcie v súvislosti s historickým vývojom a typológiou strešných konštrukcií v stredo európskom prostredí. Ukážku komplexnej obnovy s etapizáciou postupu prác prezentoval P. Ižvolt na príklade Kostola sv. Ducha v Žehre. Komplexnú stavebnú obnovu s príslušnou reštaurátorskou obnovou predstavili J. Krcho a P. Gomboš na kostole reformovanej cirkvi vo Veľkej Tíni, a podobne aj na Kaplnke sv. Michala Archanjela v Košiciach M. Ďurišová, P. Gomboš a K. Markušová. Ďalší blok bol venovaný poukázaniu na nesmierny význam archívneho bádania pre potreby pamiatkových výskumov, osobitne pri sakrálnej architektúre. Rôzne možnosti celého spektra pramenných materiálov pri získavaní údajov o prvých zmienkach k sakrálnej architektúre sprostredkovala H. Žažová. R. Ragač v protiklade k tomu ukázal na príklade kostola v Sampore na skutočnosť, že je množstvo lokalít, ku ktorým nám zatiaľ chýbajú príslušné historické údaje. Najnovšie zistenia objasňujúce historickú situáciu vzniku sakrálnych stavieb na Gemeri nám priblížila M. Skalská. Záverečný blok patril syntetizujúcim pohľadom na sakrálnu architektúru z pohľadu najnovších výskumov, a to v ucelenom územnom celku Zemplína (L. Kürthy, B. Glocková), resp. širšie chápaného územia juhovýchodného Slovenska s presahom na susediace maďarské územie z pohľadu stavebnej typológie (P. Tajkov). Aktuálne bol na záver programu zaradený príspevok k najnovším zisteniam najstaršej stavebnej etapy Katedrály sv. Martina v Spišskej Kapitule, ktorú dopĺňal aj poster prezentujúci najnovšie nálezy archeologického výskumu M. Uličného a P. Harčára.

Na záver seminára riaditeľ sekcie kultúrneho dedičstva Odboru ochrany pamiatkového fondu na MK SR Pavol Ižvolt zhodnotil význam uskutočneného seminára a predniesol závery, ktoré je možné všeobecne preniesť do praxe činnosti krajských pamiatkových úradov:

- Je potrebné klásť dôraz na zlepšenie

vzájomnej komunikácie medzi výskumníkmi z rôznych odborov, skvalitniť medziodborovú komunikáciu dopĺňaním vzájomných informácií z jednotlivých druhov pamiatkových výskumov.

- Obmedziť deštruktívny dosah výskumu a uprednostňovať nedeštruktívny výskum a zanechať neskúmanú „konzervu“ pre budúci výskum.
- Pri obnove objektov klásť dôraz na koordináciu jednotlivých etáp výskumov a následne premietnuť výsledky výskumov do obnovy objektu, pričom je nutné mať na zreteli časovú etapizáciu jednotlivých druhov výskumov a rozvrh prác na obnove objektu.

Generálna riaditeľka PÚ SR Katarína Kosová doplnila uvedené závery konštatovaním,

že je potrebné sústrediť sa vo väčšej miere na kvalitnú archívnu predprípravu výskumu ešte pred realizáciou samotnej terénnej sondážnej časti pamiatkového výskumu. Z diskusií počas seminára zároveň vyplynula požiadavka na zabezpečenie systematického publikovania výsledkov pamiatkových výskumov, ktoré poskytujú základné informácie pre ďalšie komplexné bádanie vo všetkých dotknutých vedných odboroch. Ako najoptimálnejšie riešenie sa javí, že k dosiaľ pravidelne publikovaným zoznamom výskumov posudzovaných v Odborno-metodickej komisii PÚ SR, ktoré každoročne uverejňuje Informátor Archívu PÚ SR budú priebežne výsledky výskumov publikované aj v zborníku Monumentorum tutela.

Program seminára obsahoval pomerne

značný počet príspevkov, čo vzhľadom na vymedzený čas neumožnilo venovať dostatočný priestor diskusií a najmä dôslednejšej analýze procesu a kvalite samotnej obnovy pamiatok, ktorá je naším hlavným cieľom. Záujem prítomných (cca 230 účastníkov počas oboch dní) o túto tému však poukazuje na potrebu podobných pracovných stretnutí na rôznej úrovni, ktoré sa budú špecifickejšie venovať aj jednotlivým problémom aj do budúcnosti.

*Michaela Kalinová,
Odbor národných kultúrnych pamiatok
PÚ SR Bratislava
Renata Glaser-Opitzová,
Odbor pamiatkových území
PÚ SR Bratislava*

Stretnutie pracovnej skupiny projektu Danube Limes v Pakši, Maďarsko

Vrámci projektu Danube Limes sa v dňoch 19. – 20. novembra 2009 uskutočnilo pracovné stretnutie partnerov uvedeného projektu. Toto stretnutie zorganizoval líder projektu Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) pri meste Pakš v župe Tolna v Maďarsku. Účastníci, zástupcovia ostatných partnerov projektu, ktorými sú okrem Pamiatkového úradu SR, Institut für Österreichische Geschichtsforschung (IÖG) so sídlom vo Viedni, Deutsche Limes Kommission (DLK) so sídlom v Bad Homburg v Nemecku, Ošrodek Badań nad Antykiem Europy Ptd. Wsch. Uniwersytetu Warszawskiego (CAR) z Varšavy, ďalej Univerzita v Pécsi a samozrejme mesto Pakš sa zišli v príjemnom prostredí hotela Orchidea v neďalekej dedinke Tengelic. Témou pracovného koordinačného stretnutia bolo najmä, ako v úvode rokovanií uviedol hlavný koordinátor projektu za maďarskú stranu Tamás Fjérdy, zefektívnenie vzájomnej komunikácie medzi jednotlivými partnermi a zlepšenie informovanosti širšej verejnosti.

V prvý rokovací deň Agnes Berchtold (KÖH) informovala o spustení domácej oficiálnej webovej stránky www.danube.limes.eu projektu Danube Limes. Ďalším zaujímavým bodom programu bola prezentácia Sonji Jilek (IÖG) s témou

Projektového komunikačného plánu, na základe ktorého sa jednotliví partneri projektu informujú o svojich aktivitách nielen medzi sebou, ale najmä vo vzťahu k širokej laickej verejnosti. Záverom prvého dňa rokovania Hajnalka Molnár a Judit Saád (KÖH) zhodnotili vzájomnú komunikáciu medzi partnermi projektu, spoločne sa hľadali možnosti zlepšenia informovanosti najmä prostredníctvom prezentovanej webovej stránky. Druhý deň sme v neďalekej obci Dunakömlőd navštívili prezentovaný rímsky tábor Lussonium, kde sme okrem prezentovaných zvyškov architektúr mali možnosť zhladať najnovšie výsledky archeologického výskumu, ktorý realizuje Univerzita v Pécsi pod vedením Zsolta Vichyho v spolupráci s Mestským múzeom v Pakši. Neskôr v Mestskom múzeu v Pakši Z. Vichy predstavil jeden z najvýznamnejších nálezov za posledné roky v rámci dunajského limitu. Počas tohtoročného výskumu v tábore

Obhliadka výskumu rímskeho tábora v Dunakömlőde-Lussoniu

Foto: R. Glaser-Opitzová

Lussonium sa podarilo vydvihnúť fragment sochy v nadživotnej veľkosti. Ide o ľavú nohu dosiaľ neznámeho rímskeho cisára v postoji kontra pedis. Získaný fragment sochy, podľa výzdoby obuvi pravdepodobne patril jednému z cisárov severovskej dynastie, teda do začiatku 3. storočia. Stretnutie partnerov projektu Danube Limes po zhladnutí expozície Mestského múzea v Pakši pokračovalo svojím ďalším programom, ktorým bola správa za prvé a druhé projektové obdobie, ktorú predniesla Judit Saád (KÖH). Posledným bodom programu bola správa Petra Henricha (DLK) a Andreea Schabla (IÖG) o zmenách a východiskách vo financovaní a plánovaní projektových aktivít a výsledkoch projektu.

*Renata Glaser-Opitzová,
Anna Tuhárska
Odbor pamiatkových území
PÚ SR Bratislava*

Dunajský limes – svetové dedičstvo UNESCO

V rámci programu Európskej únie, regionálneho rozvojového fondu – Programu teritoriálnej spolupráce 2007 – 2013, stredná Európa bol schválený medzinárodný projekt „Nominácia stredoeurópskej časti Limes Romanus ako súčasti cezhraničnej lokality svetového dedičstva UNESCO „Hranice Rímskej ríše“, skrátene „Dunajský limes – svetové dedičstvo UNESCO“ („Danube Limes – UNESCO World Heritage“), pod číslom 1CE079P4.

Pamiatkový úrad SR je partnerom slovenskej časti projektu. Projekt bol schválený na obdobie realizácie od 1. 10. 2008 do 30. 11. 2011.

Vedenie projektu zabezpečuje Kultúralis Örökségvedelmi Hivatal (Úrad pre ochranu kultúrneho dedičstva), Budapešť, Maďarsko. Na projekte sa ako ďalší partneri zúčastňujú inštitúcie z 8 európskych krajín. Spôsob, podiel a formu účasti PÚ SR v projekte určuje Zmluva medzi PÚ SR a Kultúralis Örökségvedelmi Hivatal zo dňa 8. 5. 2009, financovanie projektu prebieha podľa Pravidiel oprávnenosti výdavkov pre slovenských projektových partnerov pre cieľ európskej teritoriálnej spolupráce 2007 – 2013 platných od 1. 1. 2009, verzia 1.0, ktoré vydalo MŽP SR, Sekcia environmentálnych programov a projektov.

Spoluriešiteľom projektu za Slovenskú republiku je PÚ SR, zastúpený generálnou riaditeľkou PhDr. Katarínou Kosovou. Koordinátorkou slovenskej časti projektu je Ing. arch. Ľubica Pinčíková.

Cieľom projektu je spracovanie návrhu slovenskej časti hraníc Rímskej ríše – Limes Romanus, Dunajský limes, do Zozna-

mu svetového dedičstva UNESCO podľa Operačnej príručky pre implementáciu Dohovoru svetového dedičstva (Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, WHC,-

Archeologická komisia v Rusovciach 28. 10. 2009

2005/WS/1).

V rámci spolupráce s Múzeom mesta Bratislavy bol Mgr. J. Schmidtovou spracovaný archeologický výskum „Bratislava-Rusovce, poloha Bergel“. (viď foto)

Ďalej sa na Ministerstve kultúry SR 18. 11. 2008 konalo pracovné rokovanie k

majetkovo-právnomu vysporiadaniu vlastníctva pozemkov pod národnou kultúrnou pamiatkou (NKP) – rímsky vojenský tábor v Iži. Ministerstvo kultúry SR prijalo úlohu koordinátora tejto úlohy. PÚ SR zvolal 21. 9. 2009 pracovné rokovanie o stave zachovania NKP archeologické nálezisko – vojenský tábor v katastrálnom území Iža, poloha Leányvár NKP – rímsky vojenský tábor. Na rokovaní sa zúčastnili všetci vlastníci a správcovia pozemkov pod touto pamiatkou, zástupcovia miestnej samosprávy, AÚ SAV a KPÚ Nitra.

Stretnutie sa začalo obhliadkou rímskeho vojenského tábora a prerokovaním problémových oblastí. Rokovanie pokračovalo na Obecnom úrade v Iži vo veci riešenia stavu zachovania predmetnej archeologickej lokality a ďalšieho postupu ohľadom sanácie odkrytých murív a úpravy areálu, koncepcie obnovy a prezentácie. Boli prijaté konkrétne riešenia na nápravu. Ďalšie rokovanie sa uskutočnilo v marci 2010.

*Ľubica Pinčíková
Odbor pamiatkových území
PÚ SR Bratislava*

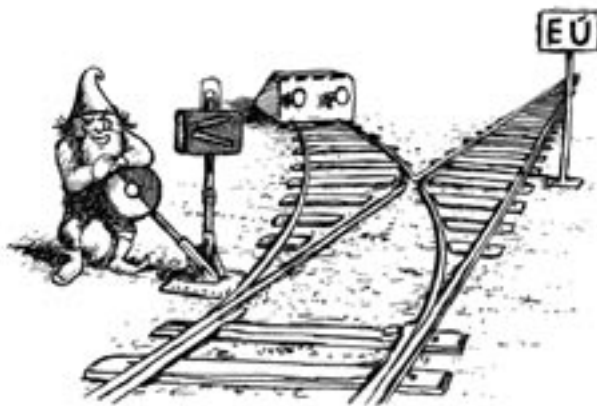
Archívy, knižnice, múzeá v digitálnom svete

Už po desiatykrát sa v Prahe konala konferencia Archívy, knižnice, múzeá v digitálnom svete, ktorú usporadúva Svaz knižovníkú a informačných pracovníkú ČR, Národní knihovna ČR a Národní archiv.

Konferencia bola venovaná problematike spolupráce archívov, knižníc, múzeí, galérií a pamiatkovej starostlivosti pri využívaní informačných a komunikačných technológií pre ochranu a sprístupnenie kultúrneho dedičstva. V programe vystúpilo 32 referujúcich z českých a slovenských pamäťových a fondových inštitúcií a súkromných firiem, ktorí predstavovali svoje realizované programy, projekty a granty z oblasti digitalizácie a prezentácie kultúrneho dedičstva. Osobitná pozornosť bola venovaná problematike autorít, autorských práv a internetovému sprístupňovaniu digitálnych objektov. Pre nás sú podnetné najmä projekty českého Národného archívu a Archívu hl. mesta Prahy, ktoré riešia u nás stále za-

nedbávanú problematiku elektronických archívnych pomôcok a databáz využívajúcich medzinárodné štandardy a autority, ako aj problematiku digitálneho archívu (príspevky T. Dvořáka, M. Kunta a J. Bernase). Konferencia ukázala, že mnohé pro-

blémy, ktoré rezonovali pred niekoľkými rokmi, sú už vyriešené, že inštitúcie majú za sebou množstvo úspešných projektov, že novinky digitálneho sveta už nie sú také ohurujúce. Pravda, ako pre koho. Je smutné konštatovať, že Slovensko, až na pár výnimiek (SNK, Židovské múzeum SNM, SNG, Archív PÚ SR), je stále na chvoste digitalizácie.

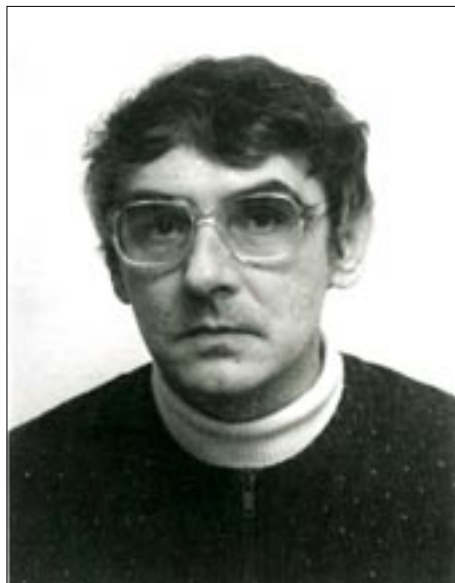
Dúfajme, že škriatok, ktorý stále blokuje sprístupňovanie kultúrneho digitálneho obsahu, si nájde teplé miestečko v nejakej inej krajine, a že Slovensko sa konečne posunie medzi európsku špičku, kam svojim potenciálom rozhodne patrí.

*Martina Orosová
Archív PÚ SR Bratislava*

PhDr. Peter Hysko

(5. 8. 1944 – 14. 11. 2009)

Dňa 19. novembra tohto roku sme sa navždy rozlúčili s našim bývalým kolegom – archívárom, a samozrejme aj pamiatkarom, Petrom Hyskom.

Peter bol skromný, tichý a svojský človek. Svoj životopis začínal sebe vlastným popisným spôsobom: *Narodil som sa 5. 8. 1944 v Turčianskom Svätom Martine, kde vtedy bývali moji rodičia. Týždeň po mojom narodení odišla so mnou moja matka do Banskej Bystrice a odtiaľ sme odleteli do Moskvy, keďže môj otec bol angažovaný v povstaleckom hnutí. Po oslobodení Košíc sme sa vrátili do Československa. Do svojho šiesteho roku som striedavo býval v Bratislave a u starých rodičov na Vrútkach, kde som aj začal chodiť do základnej školy. Jeho životná púť pokračovala na základnej a strednej škole v Bratislave. V roku 1971 ukončil vysokoškolské štúdium na FFUK v Bratislave na katedre histórie a archívniectva, odbor archívniectvo. V roku 1987 na tej istej fakulte získal titul doktora filozofie. 1. decembra 1971 bol prijatý do Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody na dobu určitú do funkcie „odborný asistent na usporádvanie ústavnej spisovne a staršieho spi-*

sového materiálu“. 1. januára 1973 sa stal riadnym zamestnancom II. Odboru úseku pamiatkovej starostlivosti, neskôr archívu Pamiatkového ústavu. V ústave bol zamestnaný do apríla 1996. Posledné roky pred odchodom do starobného dôchodku strávil v Slovenskom národnom archíve, v oddelení predarchívnej starostlivosti.

Vo svojich odborných prvopočiatoch spolupracoval na úlohe pasportizácie ľudovej architektúry, historických pamiatok prvej a druhej svetovej vojny a pamiatok SNP. Spolupracoval na tvorbe bibliografie pamiatkovej starostlivosti, určitý čas sa venoval knihovníckej práci v ústavnej knižnici. Neskôr bola jeho hlavnou činnosťou práca v archíve ústavu, kde v plnej miere využil svoje odborné vedomosti z oblasti archívniectva. Triedil nespracované spisové materiály, vypracovával základné archívne pomôcky k archívnym fondom, venoval sa bádateľom, ktorí potrebovali odbornú pomoc. Jeho najväčším prínosom (v spolupráci s archívárom Karolom Hodasom) bolo spracovanie a sprístupnenie Fondu pamiatkových inštitúcií z rokov 1919 – 1951, ktorého finálnym výstupom bol sedemzväzkový *Inventár fondu pamiatkových inštitúcií 1919 – 1951* (3 065 strán!). Inventár je neodmysliteľnou pomôckou a prameňom informácií pre dejiny ochrany pamiatkového fondu na Slovensku, pri spracovávaní výskumných dokumentácií pre obnovu kultúrnych pamiatok, ako aj pri každodennej terénnej práci pamiatkarov. Práve tento rok si pripomíname 90 rokov od vzniku prvej vrcholnej pamiatkovej inštitúcie na Slovensku a inventár nášho kolegu nám výborne poslúžil pri spracovávaní dejín ochrany pamiatok.

Peter, ď a k u j e m e ! Česť tvojej pamiatke!

Viera Plávková
Archív PÚ SR Bratislava

Spomíname

Informátor Archívu Pamiatkového úradu SR

O nás

Informátor Archívu Pamiatkového úradu SR

Krajský pamiatkový úrad Žilina

Od roku 2002 sa kvalitatívne i kvantitatívne zmenila práca ľudí, ktorí sa profesionálne venujú ochrane najväčšej súčasti nášho kultúrneho dedičstva – pamiatkovému fondu. Transformácia odbornej organizácie pamiatkovej starostlivosti na špecializovaný úrad ochrany pamiatkového fondu a jeho jednotlivé zložky nebola jednoduchá. Prebiehala v strese delimitácií a za pochodu, keď si mnohí z nás ani neuvedomovali, čo to je úrad a aká zodpovednosť z toho vyplýva. Preto si samotný Pamiatkový úrad SR a jednotlivé krajské pamiatkové úrady, ktoré vznikli len pred niekoľkými rokmi, musia nájsť svoje miesto v spoločnosti a vybudovať si prirodzenú, nielen formálnu autoritu. Nie je to možné naraz a okamžite, ale vyžaduje si to postupné kroky, veľa energie a úsilia, a samozrejme, trpezlivosti. V očiach odbornej i laickej verejnosti to majú byť inštitúcie na najvyššej profesionálnej úrovni, kde pracovníkom nerobí okrem iného problém aktívne sa zúčastňovať odborných podujatí a publikovať výsledky svojej vlastnej práce. Ich zamestnanci majú komunikovať s verejnosťou a neustále vyvíjať aktivity v oblasti osvetu a vzdelávania. Nemali by sme si brať za vzor úrady s nízkou odbornou úrovňou a dlhoročnou tradíciou neochoty a odmeraného, až arogantného správania.

Krajský pamiatkový úrad Žilina rozsahom svojho územia a kvantitou pamiatok nepatrí medzi najväčšie na našom území, no bezpochyby patrí medzi úrady, ktoré zabezpečujú prvostupňový výkon špecializovanej štátnej správy nesmierne bohatého a pestrého pamiatkového fondu. Jeho základ v Žilinskom kraji tvoria objekty a ruiny stredovekých hradov, akými sú napríklad Oravský a Budatínsky hrad, hrady Lietava, Strečno, Likava, Liptovský Hrádok a pod., množstvo kaštieľov a kúrií a výnimočných stredovekých kostolov so vzácnymi nástennými maľbami nachádzajúce sa najmä na území bývalej Liptovskej a Turčianskej stolice, množstvo stavieb tradičnej zrubovej ľudovej architektúry rázovitých podhorských a horských oblastí Oravy, Liptova i Kysúc, ale aj objektov z obdobia eklektizmu, secesie a funkcionalizmu. V súčasnosti v Žilinskom kraji individuálnu ochranu pamiatkového fondu reprezentuje 902 nehnuteľných národných

kultúrnych pamiatok (1 498 pamiatkových objektov) a 1 469 hnuteľných národných kultúrnych pamiatok (3 533 pamiatkových predmetov). Územná ochrana sa uskutočňuje v Mestskej pamiatkovej rezervácii Žilina a v pamiatkových rezerváciách ľudovej architektúry Vlkošovec, Podbiel a Čičmany a v pamiatkových zónach mestského a vidieckeho charakteru: Bytča, Hybe, Kláštor pod Znievom, Klokočov – Do Kršle, Kysucké Nové Mesto, Liptovský Hrádok, Liptovský Ján, Liptovský Mikuláš, Martin, Nižná Boca, Oravský Podzámok, Partizánska Lupča, Rajec, Ružomberok, Stankovany-Podšíp, Trstená, Tvrdošín a Východná. V roku 1993 sa súčasťou Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO stal Vlkošovec – malá osada, ktorá tvorí samostatnú mestskú časť Ružomberka. Od roku 2008 do tohto exkluzívneho zoznamu pamiatok celosvetového významu pribudol súbor slovenských drevených chrámov Karpatského oblúka. Dva z nich, rímskokatolícky Kostol Všetkých svätých v Tvrdošine a evanjelický a. v. artikulárny kostol v Leštínach, sa nachádzajú na Orave. Oravský hrad sa v minulom roku stal najnavštevovanejšou národnou kultúrnou pamiatkou v rámci celého Slovenska. Jeho unikátnu hradnú architektúru, situovanú na skalnom výbežku nad tokom rieky Orava a vzácne zbierky Oravského múzea P. O. Hviezdoslava, navštívilo vyše 210 000 domácich i zahraničných turistov.

Na Krajskom pamiatkovom úrade Žilina v súčasnosti pracuje spolu 24 zamestnancov, z toho na pracovisku v Martine 5 a v Ružomberku 6. V štátnej službe je zaradených 14 pracovníkov. Aj keď v súčasnosti slová úrad a štátny úradník majú vo všeobecnosti skôr pejoratívny význam a spoločnosť ich vníma dosť negatívne, snažíme sa svojím prístupom a atmosférou v práci toto negatívne chápanie eliminovať a vyhnúť sa tomuto všeobecne prijímanému hodnoteniu. Nie sme úradom v tradičnom slova zmysle, s prísne a starostlivo dodržiavanými úradnými hodinami. Slová byrokracia a neochota väčšine z nás nie sú vlastné. Každú stránku prijímeme bez ohľadu na to, či príde v úradných dňoch a hodinách alebo nie. Samozrejme, nesmie to ísť na úkor iných pracovných povinností. Snažíme sa o to, hoci nie vždy a všade

sa nám to darí. Aj tu niektorí skôr uprednostňujú zásadu nerobiť nič navyše, len do výšky svojho platu...

Nárast podaní je enormný a počet vybavovaných spisov v procese správneho konania sa neustále zvyšuje. Preto zvládnuť každodennú agendu s rovnakým počtom pracovníkov je veľmi náročné a niekedy viac ako hektické. Stihnúť uskutočňovať bežnú kontrolnú činnosť, pravidelný štátny dohľad na národných

Budova Krajského pamiatkového úradu Žilina na Mariánskom námestí.

kultúrnych pamiatkach a na všetkých pamiatkových územiach a ochranných pásmach, posudzovať rýchlo sa meniace reklamy a riešiť všetky priestupky, je viac ako problematické a prakticky nemysliteľné. To ešte čakajú ďalšie povinnosti a ďalšie úlohy na spracovanie a odovzdanie. Vtedy je dôležité poznať naše priority a sústrediť sa na skutočné hodnoty. Aj na to, aby sme pomohli vlastníkovi národných kultúrnych pamiatok pri spracovávaní dobrých projektov pre grantový program Ministerstva kultúry SR *Obnovme si svoj dom*. Aj keď to stojí veľa času a energie. No tu možno vidieť progres, aktívnu pomoc zo strany štátu a napokon aj kvalitne obnovenú pamiatku. Hoci, nič nie je zaručené.

Kolegovia si na úrade vytvárajú priestor, kde sa cítia dobre a príjemne. Neváhajú využiť svoj voľný čas a energiu, aby miesto, kde trávajú veľkú časť dňa, získalo svoju atmosféru a nám tak dobre známy génus loci. A hoci sú prostriedky obmedzené, väčšina z nich nerozmýšľa a nehľadá dôvody, ako sa to nedá. Samozrejme, každý sme iný a nie je dobré zovšeobecňovať. Všetci si veľmi želáme, aby sa konečne našli finančné prostriedky na realizáciu

dlho plánovanej obnovy fasád a strechy budovy, kde sídlime, a zlepšili sa tak podmienky pre našu prácu.

V septembri 2007 sme sa spolupodieľali na organizácii Dní európskeho kultúrneho dedičstva. Žilina sa tak po dlhom čase mohla prezentovať ako kultúrne mesto s bohatou históriou a tradíciou. Aj keď na prípravu tohto jedinečného podujatia malo nové vedenie mesta pomerne krátky čas, podarilo sa mu zorganizovať zaujímavý a nevšedne pestrý program, a to nielen počas dvoch slávnostných dní otvorenia, ale v priebehu celého roku. Na jar tohto roku sa konečne podarilo vydať prvý diel z ambiciózneho plánu publikovať na čo najlepšej odbornej i grafickej úrovni nový súpis národných kultúrnych pa-

usmernením Krajského pamiatkového úradu Žilina v období posledných rokov, patrí bezpochyby obnova Kaplnky sv. Michala na Oravskom hrade, komplexná obnova Sobášneho paláca v Bytči, postupná konzervačná obnova ruiny Lietavského hradu, obnova mnohých ľudových zrubových domov v Čičmanoch, Podbieli a vo Vlkoľinci, obnova Národného domu a budovy Slovenskej sporiteľne v Martine, obnova rímskokatolíckeho Kostola sv. Martina v Martinčeku aj s jeho vzácnymi stredovekými nástennými maľbami, obnova neskorobarokového kaštieľa a kaplnky v Žiline pri Celulóžke a mnohé ďalšie. V súčasnosti sú v stave príprav alebo sa začína postupne realizovať komplexná obnova Budatínskeho hradu, synagógy v Bytči, Rosenfeldovho paláca a Kostola sv. Štefana kráľa v Žiline, kaštieľa v Bytčici a Divinke, Kubínovskej kúrie vo Vyšnom Kubíne, Múzea Andreja Kmeťa v Martine a mnohé ďalšie. Pred úplne novým a zásadným odborným-metodickým rozhodnutím stojí otázka obnovy striech hradu Strečno.

Okrem pamiatok, kde sa obnova odohrala v intenciách požiadaviek Krajského pamiatkového úradu Žilina je niekoľko

pamiatok na Slovensku. Tak potrebný a dlhoočakávaný materiál. Okres Ružomberok sa nerodil ľahko, a to nielen preto, že bol prvý. Isté hľadanie formy a obsahu, vrátane zjednotenia podkladov na rôznej odbornej a štylistickej úrovni si vyžiadalo svoju daň. Napriek ťažkostiam pri jeho vzniku, je to edičné dielo, ktoré má

vysokú výpovednú hodnotu, nadpriemernú výtvarnú úroveň a odbornú kvalitu. Kto chce, nájde aj chyby a nedostatky, ale, kde sa nenájdu? Medzi ďalšími v poradí je okres Martin, a tak sa už dnes tešíme na krásu pamiatkového fondu Turca.

Medzi najväčšie a z hľadiska prezentácie pamiatkového fondu najdôležitejšie obnovy, ktoré sa uskutočnili na území Žilinského kraja a pod odborným-metodickým

Kolegovia počas kontrolného dňa na obnove Kaplnky sv. Michala na Oravskom hrade, výnimočný čas na úsmev a dobrú náladu

príkladov, kde výsledný efekt pôsobí problematicky a diskutabilne. Tu sa vynaložená energia a snaha zachrániť historickú substanciu do istej miery minula svojmu účinku, resp. našu snahu a prácu nemožno hodnotiť úplne pozitívne. Pongráčovská kúria v Liptovskej Ondrášovej, Kaštieľ sv. Žofie v Ružomberku, barokový kaštieľ v Necpaloch či zrubový dom č. 87 v Čičmanoch nie sú najlepšie vizitky. Nedá sa

nevyhnúť aj kritickým pohľadom. Dôvodov, prečo sa tak stalo je viac a hľadať príčiny v niekoľkých vetách nie je jednoduché. No nikdy by to nemalo byť o prostom čierno-bielom videní. Kritizovať, súdiť a byť múdrom bez akejkoľvek zodpovednosti a bez poznania širších súvislostí je najjednoduchšie. A zvlášť vtedy, keď nemusím ísť do žiadneho konfliktu, nemusím argumentovať a obhajovať svoje postoje a názory pred mnohými oponentmi, nemusím brať do úvahy žiadne okolnosti dnešného sveta, ale v tichosti a od stola rozdávam akademické rozumy. Nežijeme vo vzduchoprázde, v ideálnom vákuu, kde by sa ochrane kultúrneho dedičstva dávali najvyššie priority. Záujmy sú rôz-

myselných parkov či super alebo hypermarketov, a to dokonca v samotných historických centrách miest, v čase nových dravých a nekompromisných investorov, pre ktorých estetické cítenie a pojem pamiatková hodnota nič neznamená a pre ktorých všetko a za akýchkoľvek podmienok je možné, nie je

Oddych počas obhliadky nádhornej lokality tradičnej ľudovej architektúry medzi Terchovou a Zázrivou

Brigáda pri zveľaďovaní si pracovných priestorov

ne a usmerňovať obnovu pamiatkového fondu v období mohutného stavebného boomu a rozkvetu budovania diaľnic, prie-

pamiatkari sú vnímaní ako tí, čo všetko komplikujú, brzdia a požadujú chrániť veci, ktoré sa už dávno mali radšej asano-

vôbec jednoduché a závideniahodné. A navyše, keď si predstavitelia samosprávy len veľmi výnimočne uvedomujú, v čom spočíva hodnota a atraktivnosť ich obce či mesta. Aj všeobecný postoj spoločnosti k ochrane kultúrneho dedičstva je skôr ľahostajný až negatívny a

vať a nahradiť novým, „moderným“. A aký rešpekt má v našej súčasnej spoločnosti právo a jeho vymožitelnosť? Tu slovo stres dostáva pravý význam. Potom úbytok energie, znechutenie a isté sklamanie neobíde ani jedného z nás. Nedávna kauza „obnovy“ Starej fary v Mestskej pamiatkovej rezervácii Žilina a brutálny spôsob okolností, za ktorých došlo k úplnému zániku pamiatky je tým azda najtristnejším príkladom. Našťastie jestvujú aj osvietení investori a vlastníci, pre ktorých záchrana pamiatkového fondu nie je len otázkou biznisu a financií, ale najmä vnútorného presvedčenia a citu. Kiežby ich časom bolo stále viac a viac.

*Miloš Dudáš
Riaditeľ KPÚ Žilina*

Gratulácia

Rok 2009 je jubilejným rokom pre naše dve dlhoročné kolegyně **Annu Žilinčiková** a **Halinu Mojžišovou**. Obe pracujú v Pamiatkovom úrade SR dlhé desaťročia. Dôverne ich pozná aj široká verejnosť, pretože sú to práve ony, ktoré zabezpečujú archívne a knižničné služby pre verejnosť.

Anna Žilinčiková je najmä v posledných rokoch nerozlučne spätá s našou „receptiou“. Je osobou, ktorá zodpovedá za prvý kontakt s každým návštevníkom archívu. Celá organizácia všetkých činností spojených s bádateľskými službami (a nielen s tými) je výsledkom práve jej neustálych pripomienok a zlepšovacích návrhov.

Meno Haliny Mojžišovej je spojené s knižnicou Pamiatkového úradu SR.

Sama zvláda všetky činnosti spojené s týmto oddelením od odborných knižničných prác až po poskytovanie literatúry na štúdiu. Jej meno sa objavuje aj na štyroch publikáciách, bibliografiách literatúry o ochrane pamiatok, na ktorých pracovala v posledných desiatich rokoch.

Milé kolegyně! Vaše životné jubileum je pre nás príležitosťou zaželať Vám do ďalších rokov predovšetkým veľa zdravia, šťastia a lásky, ktoré sú predpokladom osobnej spokojnosti, veľa elánu a trpezlivosti, ktoré Vám pomôžu zvládať nápor pracovného stresu, a veľa priateľstva a príjemných zážitkov, ktoré na Vás ešte čakajú.

Vaše kolegyně a kolegovia

Vyhodnotenie činnosti Odborno-metodickej komisie Pamiatkového úradu SR za rok 2009

V priebehu roka 2009 sa Odborno-metodická komisia PÚ SR zišla na dvanástich pravidelných zasadnutiach, na ktorých bolo odborné posúdených 69 výskumných dokumentácií k pamiatkovým výskumom. V rámci interných materiálov bolo komisii predložených a následne prerokovaných 11 návrhov zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkového územia a 11 návrhov na vyhlásenie ochranného pásma. Súčasťou prerokovaných interných materiálov bolo aj opätovné posúdenie Vyhodnotenia ukončených akcií obnovy nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok za rok 2007. Ďalej boli na základe hodnotení odbornej praxe jednotlivých žiadateľov vydané dva kladné posudky na udelenie osvedčení o osobitnej odbornej spôsobilosti na výkon pamiatkového výskumu (v odbore archeológia a v odbore umeleckohistorický výskum), štyri žiadosti boli zamietnuté. Okrem pravidelných zasadnutí, sa komisia zišla na mimoriadnom rokovaní vo veci odbornej konzultácie k problematike prístavby k objektu bývalej synagógy situovanej na území Pamiatkovej zóny Modra.

Počas roka 2009 sa priebežne, podľa postupu prác na pamiatkovom výskume a obnove Bratislavského hradu, uskutočnilo desať zasadnutí subkomisie, zriadenej pri Odborno-metodickej komisii PÚ SR v roku 2008 za účelom odbornej pomoci pri obnove hradu.

Pamiatkové výskumy:

1. **Banská Bystrica, časť Radvaň**, kaštieľ s areálom (č. ÚZPF 73/1-5), čiastkový architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Fillová, Mgr. M. Šimkovic.
2. **Banská Štiavnica**, Kalvária, Dolný kostol (č. ÚZPF 2489/2), doplňujúci architektonicko-historický výskum. Autorka: PhDr. M. Kvasnicová, PhD.
3. **Banská Štiavnica**, Kalvária, Horný kostol (č. ÚZPF 2489/1), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. S. Paulusová.
4. **Banská Štiavnica**, Kalvária, Stredný kostol (č. ÚZPF 2489/3), doplňujúci architektonicko-historický výskum. Autorka: PhDr. M. Kvasnicová, PhD.
5. **Banská Štiavnica**, meštiansky dom na Kmeťovej ul. 5 (č. ÚZPF 2522/0), architektonicko-historický výskum. Autori: PhDr. M. Kvasnicová, PhD., Mgr. Ing. arch. A. Botek, PhD.
6. **Banská Štiavnica**, radnica (č. ÚZPF 2484/0), prezentácia doterajších výsledkov architektonicko-historického výskumu. Autor: Mgr. M. Šimkovic.
7. **Bardejov**, meštiansky dom na Radničnom nám. č. 23 (č. ÚZPF 1700/1), architektonicko-historický výskum. Autorka: Mgr. M. Timková.
8. **Bardejov**, meštiansky dom na Radničnom nám. 44 (č. ÚZPF 1721/0), architektonicko-historický výskum. Autorka: PhDr. D. Petránská.
9. **Bardejov**, meštiansky dom na Stöcklovej ul. 14 (č. ÚZPF 1755/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
10. **Bardejov**, meštiansky dom na Stöcklovej ul. 22 (č. ÚZPF 1753/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
11. **Bátovce**, r. k. Kostol sv. Martina (č. ÚZPF 1592/0), architektonicko-historický výskum. Autor: Mgr. M. Šimkovic.
12. **Beckov**, Beckovský hrad, opevňovací múr (č. ÚZPF 1180/12), čiastkový architektonicko-historický výskum. Autor: Ing. arch. M. Bóna.
13. **Bratislava**, Kláštor milosrdných bratov na Nám. SNP 8 (č. ÚZPF 281/1), architektonicko-historický výskum severnej časti kláštora. Autorka: Ing. arch. J. Žuffová.
14. **Bratislava**, Kláštor uršulínok, Uršulínska č. 3 a 5 (č. ÚZPF 224/1-2), architektonicko-historický a archívny výskum. Autori: PhDr. Z. Zvarová, Mgr. P. Horanský, PhDr. V. Obuchová, Ing. arch. P. Ižvolt.
15. **Bratislava**, meštiansky dom na Mostovej ul. 4 (č. ÚZPF 11200/0), architektonicko-historický výskum. Autorka: Mgr. E. Hrašková.
16. **Bratislavský hrad** (č. ÚZPF 28/1), prezentácia výsledkov čiastkového architektonicko-historického výskumu a návrhu obnovy Rytierskej sály, Mgr. M. Havlík.
17. **Bratislavský hrad** (č. ÚZPF 28/1), prezentácia návrhov na riešenie obnovy trofejí na Čestnom nádvorí. Autori: Mgr. E. Sabadošová, Mgr. M. Havlík, akad. soch. V. Višváder.
18. **Brhlovice**, kaštieľ a hospodárska budova (č. ÚZPF 2169/0), architektonicko-historic-

- ký výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
19. **Brzotín**, kaštieľ (č. ÚZPF 479/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
20. **Bučany**, kúria (č. ÚZPF 781/0), architektonicko-historický výskum. Autorka: Ing. arch. J. Žuffová, CSc.
21. **Čierny Brod-Hedľ**, kúria (č. ÚZPF 11494/0), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autori: Mgr. P. Horanský, PhDr. Z. Zvarová.
22. **Dechtice**, Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej (č. ÚZPF 792/0), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum interiéru. Autori: Mgr. K. Zvedelová, Mgr. R. Danák.
23. **Dubnica nad Váhom**, kaštieľ (č. ÚZPF 713/1), doplnkový architektonicko-historický výskum. Autori: PhDr. Z. Zvarová, Ing. M. Matejka, Mgr. T. Janura.
24. **Hul**, kaštieľ (č. ÚZPF 2299/1), architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. M. Havlík, Mgr. E. Sabadošová.
25. **Chyžné**, organový pozitív v r. k. kostole (č. HKP v ÚZPF 3564/1), umeleckohistorický a organologický výskum. Autor: Mgr. art. A. Štafura.
26. **Košice**, budova Košického spoločenského kruhu na Rooseveltovej ul. 1 (č. ÚZPF 3516/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Dr. Ing. arch. J. Krcho, Mgr. G. Kladek, Ing. P. Lučanský.
27. **Košice**, južný parcelačný múr domu na Hlavnej ul. 45 (č. ÚZPF 1077/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
28. **Košice**, meštianske domy na Alžbetinej ul. č. 43 a 45 (č. ÚZPF 1214/0 a 1215/0), architektonicko-historický výskum fasád. Autorka: Mgr. M. Timková.
29. **Košice**, meštianske domy na Hlavnej ul. č. 96 a 98 (č. ÚZPF 3458/0 a 1107/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
30. **Košice**, meštiansky dom na Hlavnej ul. 99 (č. ÚZPF 1106/0), architektonicko-historický výskum krovu. Autorka: Mgr. M. Haviarová.
31. **Košice**, meštiansky dom na Kováčskej ul. č. 22 (č. ÚZPF 1168/0), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autori: Dr. Ing. arch. J. Krcho, Ing. arch. Z. Sentelíková.
32. **Košice**, meštiansky dom na Mlynskej ul. č. 19 (č. ÚZPF 3497/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
33. **Košice**, meštiansky dom na ul. Pri Miklušovej väznici č. 3 (č. ÚZPF 3507/0), architektonicko-historický výskum. Autori: dr. Ing. arch. J. Krcho, Ing. arch. Z. Sentelíková.
34. **Košice**, opevnenie mestské, bastión - Mlynská bašta (č. ÚZPF 1049/1), architektonicko-historický výskum. Autori: dr. Ing. arch. J. Krcho, PhD., Mgr. G. Kladek.
35. **Košice**, opevnenie mestské, pracháreň (č. ÚZPF 1049/2), architektonicko-historický výskum. Autori: dr. Ing. arch. J. Krcho, PhD., Mgr. G. Kladek.
36. **Košice**, ortodoxná synagóga na Zvonárskej ul. 5 (č. ÚZPF 3620/0), architektonicko-historický výskum. Autori: dr. Ing. arch. J. Krcho, PhD., Mgr. G. Kladek.
37. **Košice-Krásna nad Hornádom**, kaštieľ (č. ÚZPF 424/0), architektonicko-historický výskum. Autor: Ing. arch. I. Gojdič.
38. **Kráľová pri Senci**, r. k. Kostol sv. Jána Krstiteľa (č. ÚZPF 10777/0), architektonicko-historický výskum fasád. Autorka: PhDr. M. Smoláková, CSc.
39. **Levice**, bytový dom na Vojenskej ul. č. 4 (č. ÚZPF 10777/0), umeleckohistorický výskum. Autorky: PhDr. Z. Zvarová, Mgr. M. Švolíková.
40. **Levoča**, meštiansky dom na Nám. Majstra Pavla 29 (č. ÚZPF 2918/0), umeleckohistorický a architektonicko-historický výskum. Autorky: PhDr. N. Urbanová, Ing. arch. A. Klingová.
41. **Levoča**, meštiansky dom na Vysokej ul. 5 (č. ÚZPF 2814/0), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorky: PhDr. N. Urbanová, Ing. arch. A. Klingová.
42. **Muráň**, rímskokatolícka fara (č. ÚZPF 529/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
43. **Necpaly**, kaštieľ (č. ÚZPF 610/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. M. Marček, Mgr. K. Zvedelová.
44. **Nitra**, biskupský palác na hrade (č. ÚZPF 1483/1), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum fasád. Autor: Mgr. Michal Šimkovic.
45. **Nitra-Horné Krškany**, Kostol Narodenia Panny Márie (č. ÚZPF 1507/0), architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Ing. arch. P. Hudák, PhD.
46. **Nižná Kamenica**, kaštieľ (č. ÚZPF 428/1-3), umeleckohistorický výskum. Autori: Mgr. L. Kürthy, Mgr. B. Glocková.
47. **Oravský hrad**, hradba na III. hradnom nádvorí (č. ÚZPF 237/9), architektonicko-historický výskum. Autor: Mgr. M. Šimkovic.
48. **Podolíne**, meštiansky dom na Mariánskom nám. 29 (č. ÚZPF 3963/0), architektonicko-historický výskum. Autorka: Mgr. M. Haviarová.
49. **Považská Bystrica**, Považský hrad (č. ÚZPF 760/2,7,8,9), I. etapa architektonicko-historického výskumu fasád. Autor: Ing. arch. M. Bóna.
50. **Prenčov**, pamätná fara (č. ÚZPF 10570/1), architektonicko-historický výskum. Autor: Ing. arch. I. Gojdič.
51. **Prešov**, župný dom a administratívna budova (č. ÚZPF 3321/1-2), architektonicko-historický výskum. Autorky: Ing. arch. Ľ. Husovská, PhDr. N. Urbanová.
52. **Ratkovské Bystré**, organ v evanjelickom a.v. kostole (č. HKP v ÚZPF 458/2), umeleckohistorický a organologický výskum. Autor: Mgr. art. A. Štafura.
53. **Sasinkovo**, kaštieľ (č. ÚZPF 1001/0), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autori: Ing. arch. I. Gojdič, Mgr. S. Paulusová.
54. **Sedmerovec-Pominovec**, r. k. Kostol sv. Jána Krstiteľa (č. ÚZPF 776/0), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorky: Mgr. S. Paulusová, Mgr. M. Kalinová.
55. **Spišský hrad**, (č. ÚZPF 830/1-43), architektonicko-historický výskum. Autorka: Ing. arch. M. Janovská.
56. **Stará Ľubovňa**, meštiansky dom na Námestí sv. Mikuláša č. 5 (č. ÚZPF 977/0), architektonicko-historický výskum a návrh na obnovu. Autorka: Mgr. M. Timková.
57. **Šahy**, Pamiatková zóna, urbanisticko-historický výskum, I. etapa. Autorky: Ing. arch. Z. Morávková, Ing. arch. S. Gojdičová.
58. **Špania Dolina**, ľudový dom (č. ÚZPF 1501/0), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: Mgr. Ľ. Fillová.
59. **Trenčín**, meštiansky dom na Mierovom nám. 17 (č. ÚZPF 1358/01), architektonicko-historický výskum. Autori: Ing.

- arch. I. Gojdič, Mgr. R. Danák, Mgr. K. Zvedelová, Ing. arch. E. Gažiová.
60. **Trenčín**, opevnenie Kostola Narodenia Panny Márie a mestské opevnenie (č. ÚZPF 1375/6 a 1348/2), architektonicko-historický výskum. Autor: Ing. arch. M. Bóna.
61. **Trenčín**, Trenčiansky hrad, kasárne (č. ÚZPF 1345/37), návrh ochrany, obnovy a prezentácie. Autor: Ing. arch. M. Bóna.
62. **Trenčín-Záblatie**, kaštieľ (č. ÚZPF 1385/1-2), architektonicko-historický a archívny výskum. Autori: Mgr. P. Horanský, PhDr. Z. Zvarová, Mgr. T. Janura, PhDr. J. Oršulová.
63. **Trnava**, bývalý arcibiskupský palác (č. ÚZPF 1120/0), umeleckohistorický, architektonicko-historický a archívny výskum. Autorka: Mgr. E. Sabadošová.
64. **Trnava**, kláštor uršulínok (č. ÚZPF 1134/1), architektonicko-historický výskum na overenie prítomnosti výtvarenej výzdoby. Autorka: Ing. arch. J. Žuffová, CSc.
65. **Trnava**, pivnica bývalého kláštora klarisiek (č. ÚZPF 1128/1-2), architektonicko-historický výskum. Autorka: Ing. arch. J. Žuffová.
66. **Turčiansky Peter**, kaštieľ (č. ÚZPF 3278/1-3), architektonicko-historický výskum. Autori: Ing. arch. M. Marček, Mgr. K. Zvedelová.
67. **Zemplínske Jastrabie**, reformovaný kostol (č. ÚZPF 59/0), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autori: Mgr. M. Šimkovic, Ing. M. Matejka.
68. **Žilina**, meštiansky dom na Bottovej ul. 1 (č. ÚZPF 1417/0), umeleckohistorický výskum fasád, podlubia a dreveného stropu. Autorka: Mgr. R. Kollárová.
69. **Žilina**, mestský palác – Rosenfeldov palác (č. ÚZPF 11600/1-3), architektonicko-historický a umeleckohistorický výskum. Autorka: PhDr. M. Kvasnicová, PhD.

Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkového územia:

1. **Bardejov** – pamiatková rezervácia
2. **Bratislava** – Areál rušňového depa Bratislava-východ – pamiatková zóna
3. **Čičmany** – pamiatková rezervácia
4. **Lipovce-Lačnov** – pamiatková zóna
5. **Ľubica** – pamiatková zóna
6. **Medzev** – pamiatková zóna
7. **Mesto Vysoké Tatry-Tatranská Lomnica** – pamiatková zóna
8. **Nižný Medzev** – pamiatková zóna
9. **Stankovany-Podšíp** – pamiatková zóna
10. **Topoľčany** – pamiatková zóna Centrálna časť historického jadra mesta
11. **Topoľčany** – pamiatková zóna Stummerova

Ochranné pásma:

1. **Dolná Mičiná** – kaštieľ (č. ÚZPF 38/0)
2. **Drienčany** – kostol s areálom (č. ÚZPF 942/1-6)
3. **Hajná Nová Ves** – kaštieľ (č. ÚZPF 159/1-3)
4. **Hodejov** – kaštieľ a kúria (č. ÚZPF 447/0 a 11296/0)
5. **Kežmarok** – pamiatková rezervácia
6. **Ožďany** – kaštieľ (č. ÚZPF 987/1)
7. **Sklabinský Podzámok** – Sklabinský hrad (č. ÚZPF 620/1-17)
8. **Slovenská Ľupča** – hrad (č. ÚZPF 77/1-18)
9. **Stará Ľubovňa** – hrad (č. ÚZPF 975/0)
10. **Šamorín** – synagóga (č. ÚZPF 2529/0)
11. **Žilina** – r. k. Kostol sv. Štefana kráľa (č. ÚZPF 1428/1-8)

*Anna Tuhárska
tajomníčka OMK*

Foto: Archív PÚ

Architektonicko-historický pamiatkový výskum kaštieľa v Brzotíne, spracovali L. Kürthy a B. Glocková v roku 2008

Spoznáte ma?

Vo fonde Archívu PÚ SR sa občas nájdu fotografie objektov s nesprávnym alebo žiadnym popisom. Touto cestou by sme chceli našich čitateľov požiadať o pomoc pri ich identifikácii.

Obr. č. 1

Obr. č. 2

Obr. č. 3

Obr. č. 4

Obr. č. 5